

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
(REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI)

LİSE I.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN BASKISI, ÖZSAYGI VE
DIŞADÖNÜKLÜK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN OKUL TÜRLERİNE GÖRE
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMA ÇİĞDEMOĞLU

ANKARA
MAYIS-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
(REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PRORAMI)

LİSE I.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN BASKISI, ÖZSAYGI VE
DIŞADÖNÜKLÜK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN OKUL TÜRLERİNE GÖRE
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMA ÇİĞDEMOĞLU

Danışman
Yrd.Doç.Dr. METİN PİŞKİN

ANKARA
MAYIS-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
(REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI)

LİSE I.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN BASKISI, ÖZSAYGI VE
DIŞADÖNÜKLÜK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN OKUL TÜRLERİNE GÖRE
İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Metin Pişkin

Tez Jüri Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi:.....

ANKARA
MAYIS -2006

ÖNSÖZ

Bu araştırma, lise birinci sınıf öğrencilerinin akran baskısına uğrama düzeylerinin, özsaygı düzeylerinin ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ve genel lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre akran baskısına uğrama düzeylerinin, özsaygı düzeylerinin ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektedir. Ayrıca araştırmada akran baskısı düzeyi ile özsaygı düzeyi, akran baskısı düzeyi ile dışadönüklük kişilik özelliği ve özsaygı düzeyi ile dışadönüklük kişilik özelliği arasında ilişkinin var olup olmadığı araştırılmıştır.

İlk bölümde giriş, amaç, araştırmanın gerekçesi ve önemi ve sınırlılıklara yer verilmiştir. İkinci bölümde kuramsal çerçeve, üçüncü bölümde yöntem, dördüncü bölümde bulgular, beşinci bölümde tartışma ve yorum, son bölümde ise öneriler bulunmaktadır.

Araştırmanın yapılmasında bir çok kişinin desteği vardır. Öncelikle araştırmanın biçimlenmesinde bana yol gösteren tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Metin Pişkin'e teşekkür ederim.

Araştırma süresince bana sabır gösteren aileme, arkadaşlarıma ve her aşamada bana destek olan eşim Göksel Çiğdemoğlu'na teşekkür ederim.

Sema ÇİĞDEMOĞLU

ÖZET

LİSE I. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN BASKISI, ÖZSAYGI VE DIŞADÖNÜKLÜK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN OKUL TÜRLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Çiğdemoğlu, Sema

Yüksek Lisans, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Metin Pişkin

Mayıs -2006

Bu araştırmada, farklı lise türlerindeki lise birinci sınıf öğrencilerinin akran baskısına uğrama düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özellikleri incelenmiştir. Ayrıca genel lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre akran baskısına uğrama düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliği arasında fark olup olmadığı araştırılmıştır. Farklı liselerde eğitim gören öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri ile özsaygı düzeyleri, akran baskısına uğrama düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliği ve dışadönüklük kişilik özelliği ile özsaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Araştırma 2003-2004 eğitim ve öğretim yılında Keçiören İlçesindeki 3 farklı lise türünde (genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi) gerçekleştirilmiştir; her lise türünden 200 öğrenci olmak üzere toplam 600 öğrenci çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeylerini ölçmek için Akran Baskısı Ölçeği, özsaygı düzeylerini ölçmek için Coopersmith Özsaygı Ölçeği Kısa Formu, dışadönük kişilik özelliklerini ölçmek için Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt Testi kullanılmıştır.

Bu ölçeklerin uygulanması sonucunda elde edilen verilerin analizinde One-Way ANOVA tekniği ve Pearson Korelasyon tekniği kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, farklı okul türlerinde okuyan öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin, genel lise öğrencilerine göre, genel lise öğrencilerinin ise kız meslek lisesi öğrencilerine göre anlamlı olarak daha fazla akran baskısına uğradıkları bulunmuştur.

Genel lise öğrencilerinin, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre anlamlı olarak daha yüksek özsaygı düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.

Genel lise öğrencilerinin, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre anlamlı biçimde daha dışadönük oldukları bulunmuştur.

Bulgular ayrıca genel lisede okuyan erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre akran baskısına daha fazla uğradıklarını göstermektedir. Ancak gerek özsaygı gerekse dışadönüklük bakımından erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri ile özsaygı düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Yani akran baskısına uğrama düzeyi yüksek olduğunda özsaygı düzeyinin düşük olduğu bulunmuştur.

Öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliği arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Öğrencilerin özsaygı düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliği arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

ABSTRACT

AN EXAMINATION OF PEER PRESSURE, SELF-ESTEEM AND EXTROVERT
PERSONALITY AMONG 9TH YEAR STUDENTS OF DIFFERENT TYPE HIGH
SCHOOLS

Çiğdemoğlu, Sema

Master Dissertation in Counseling and Guidance Program

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Metin Pişkin

May, 2006

The present study investigated the differences between 9th grade students in terms of peer pressure level, self-esteem level and extrovert personality types in different high school types. This study also investigated the differences in peer pressure level, self-esteem level and extrovert personality types of general high school students according to their gender. The relationships between peer pressure level and self-esteem level, peer pressure level and extrovert personality type, extrovert personality type and self-esteem level were also examined in this study.

This study was conducted during the 2003-2004 academic term in 3 different high schools located in Keçiören, Ankara (General high school, Occupational High School for boys, Occupational High School for girls). 600 students were included in the study and 200 students were drawn from each high school.

A Peer Pressure Scale was used to measure the peer pressure level of students. Coopersmith Self-Esteem Inventory Short Form was used to measure the self-esteem level of students. Eysenck Personality Type Inventory Sub-test was used to measure extrovert personality type.

The data were analyzed by using One-Way ANOVA and Pearson Correlation techniques.

The results indicated that there was a significant difference between peer pressure levels of students attending in different high school types. Furthermore the results also yielded that students attending in Occupational High School for boys were exposed to more peer pressure than students attending in general high school students and Occupational High School for girls respectively.

The results indicated that the self esteem level of students attending in general high schools was higher than Occupational High School for girls and Occupational High School for boys. General high school students were more extrovert than Occupational High School for girls and Occupational High School for boys.

In the general high school the peer pressure level was higher for boys than for girls however there were no gender related differences in self-esteem level and extrovert personality types.

The results yielded that there was a negative relation between peer pressure level and self-esteem level. In other words, when the level of peer pressure was high, the self esteem level was low.

The results indicated that there was no significant correlation between peer pressure level and extrovert personality type for all students. However, there was a relation between self-esteem level and extrovert personality type.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BÖLÜM I: GİRİŞ

Giriş	1
Amaç	7
Araştırmmanın Gerekçesi ve Önemi	8
Sınırlılıklar	11

BÖLÜM II: KURAMSAL ÇERÇEVE

Ergenlik Dönemi Özellikleri	13
Akran Baskısı	16
Benlik ve Özsaygı	19
Coopersmith'e Göre Özsaygı	20
M.Rosenberg'e Göre Özsaygı	23
İçedönüklük-Dışadönüklük Kişilik Özelliği	25
İlgili Araştırmalar	31
Akran Baskısı ile İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	31
Akran Baskısı ile İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	33
Özsaygı ile İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	35
Özsaygı ile İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	37
İçedönüklük-Dışadönüklük ile İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	39
İçedönüklük-Dışadönüklük ile İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	40

BÖLÜM III: YÖNTEM

Araştırma Modeli	42
Çalışma Grubu	42
Veri Toplama Araçları	43
Akran Baskısı Ölçeği	43

Coopersmith Özsaygı Envanteri	44
Envanterin Psikometrik Özelliklerine İlişkin Yapılan Çalışmalar	45
Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	45
Eysenck Kişilik Envanteri	46
Verilerin Analizi	48
BÖLÜM IV: BULGULAR	49
BÖLÜM V: TARTIŞMA VE YORUM	62
 BÖLÜM VI: SONUÇ VE ÖNERİLER	
Sonuçlar	71
Öneriler	73
Yeni Yapılacak Araştırmalara Öneriler	74
KAYNAKÇA	75
EKLER	86
EK 1 Akran Baskısı Ölçeği	87
EK 2 Coopersmith Özsaygı Ölçeği (Kısa Form)	89
EK 3 Eysenck Kişilik Envanteri	90
EK 4 Eysenck Kişilik Envanteri (Dışadönüklük)	93
 EK 5 Milli Eğitim Bakanlığı Uygulama Onay Formu	 95

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1: Öğrencilerin Okul Türleri ile Akran Baskısı Ölçeği'nden Aldıkları Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	49
Tablo 2: Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Akran Baskısına Uğrama Düzeylerine Ait ANOVA Sonuçları	50
Tablo 3: Öğrencilerin Okul Türleri ile Özsaygı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	51
Tablo 4: Öğrencilerin Özsaygı Puanını Okul Türlerine Göre Karşılaştıran ANOVA Sonuçları	52
Tablo 5: Öğrencilerin Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Okul Türlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	53
Tablo 6: Öğrencilerin Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Puanlarının Okul Türlerine göre ANOVA Sonuçları	54
Tablo 7: Genel Lise Öğrencilerinin Akran Baskısı Ölçeği'nden, Coopersmith Özsaygı Envanteri'nden ve Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt Testi'nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	55
Tablo 8: Genel Lise Öğrencilerinin Akran Baskısı, Özsaygı ve Dışadönüklük Puanlarına Göre ANOVA Sonuçları	56
Tablo 9: Öğrencilerin Özsaygı Envanterinden ve Akran Baskısı	57

Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Korelasyon Değeri

Tablo 10:Öğrencilerin Akran Baskısı ve Eysenck Kişilik Envanteri 59
Dışadönüklük Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Korelasyon Değeri

Tablo 11:Öğrencilerin Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt 60
Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ve Özsaygı Envanterinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Korelasyon Değeri

LİSE I. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN BASKISI, ÖZSAYGI VE DIŞADÖNÜKLÜK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN OKUL TÜRLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

GİRİŞ

Lise eğitime yeni başlanması nedeniyle lise 1. sınıf, öğrencilerin eğitim hayatı açısından ciddi kararlar aldıkları bir yıldır. Bu dönem sosyal çevrenin, rollerin ve bunlara bağlı olarak yaşantıların değişime uğraması bakımından önemlidir. Öğrencilerin bu değişen ortamda kendilerini ve başkalarını tanıyabilmeleri için akranları ile beraber olmaya ihtiyaçları vardır. Ancak öğrencilerin gelişimsel özellikleri nedeniyle bu dönüşümü sağlamada güçlük çektikleri düşünülmektedir. Öztürk'e (2001) göre ergenlik ve delikanlılık çağlarındaki hızlı büyüme, cinsel dürtü artışı, kimliğin henüz tam olgunlaşmamış olması ve toplumsal yerin kesinleşmemesi, aileye bağımlılığın sürmesi gibi etkenlerle bu çağ sorunlarla yüklü, fırtınalı bir çağdır. Ana-babaya bağımlılıktan kurtulma, cinsel kimliğini kabullenme, toplumsal yerini bulma ve bir mesleğe yönelme çabalarının gösterildiği bu çağ yaklaşık olarak 8-10 yıl sürmektedir. Ergenlik döneminde, öncelikle cinsel dürtülerin taşması ile ilgili duygusal coşkular ve düşünsel bocalamalar ortaya çıkar. Bu dönem kimlik gelişimi açısından da oldukça önemlidir.

Ergenlik sürecinde, vücut oranlarında hızlı bir artış ve artan hormon salgıları nedeniyle cinsel gelişim gözlenir. Ergenliğin başlarında ve bunu izleyen yıllarda bireyin fiziksel, cinsel, sosyal ve kişisel bakımdan gelişimi söz konusudur. Ergenliğin ortalarındaki genç, buluşmadaki değişimlerin kısmen devam ettiği bir dönem yaşamaktadır. Ergenliğin sonları ise, ilk dönemde başlayan büyüme atılımının sürdüğü ancak büyüme hızında istikrarla birlikte koordinasyonun sağlandığı ve olgunlaşma belirtilerinin gözlemlendiği dönemdir (Kulaksızoğlu, 2001).

Erikson'un psikososyal kişilik kuramına göre birey gelişimin her evresinde bir psiko-sosyal bunalımla karşılaşır. Her bunalımda biri olumlu diğeri olumsuz iki olası çözüm vardır. Erikson (1968), ergenliğe girişle birlikte kimlik ya da rol karışıklığı ile sonuçlanacak bir dizi kararın alınması gerektiğini ve doğru kararları alan ergenlerin deneyimlerini açıkça tanımlar bir kimlikle bütünleştireceklerini savunur. Doğru kararları alamayanlar ise ergenlik sona erdikçe ve yetişkinlik başladıkça geliştirilecek çeşitli kimliklerle ve oynanacak rollerle ilgili sorularla bunalacaklardır (Gander ve Gardiner, 1998).

Ergenlikte arkadaşlık ilişkileri ön plana çıkarken arkadaşlarla ve anne-babayla olan ilişkiler farklı biçimlerde değişir. Bu iki tür ilişki gencin kendisini bulması için önemlidir (Hortaçsu, 1997).

Çocuklar ergenliğe geçiş döneminde arkadaşlarından daha fazla etkilenmektedirler. Bu eğilim erken ergenlik döneminde doruğa ulaşır. Çocukların arkadaşlarından etkilenme eğilimi, aileleri ile olan ilişkilerinde bir uzlaşmaya vardıklarında ve olgun bir özerklik duygusu geliştirdiklerinde derece derece azalmaya başlar. Pek çok genç, anne-baba ve arkadaşlarından tavsiye almayı isterler ve desteğe ihtiyaçları olduğunda onlara güvenmeyi tercih ederler. Ancak, erken ergenlik döneminden itibaren yaşlıları ile güçlü bir bağlılık ortaya çıkar (Fuligni ve Eccles, 1993).

Ergenlerin değer yargıları ve ahlaki standartları ise anne-babalarının, akranlarının ve etrafındaki yetişkinlerin değer yargıları ve ahlaki standartlarından etkilenir. Ergenler, çevrelerindeki insanların görüşlerinin bir bileşimini yapmaya çalışırlar. Eğer ergenin dünya görüşü ve değerleri akranlarından ve çevresindeki diğer önemli kişilerinkinden bariz biçimde farklılaşıyorsa o zaman ergen bir rol ve kimlik karmaşasıyla karşı karşıya kalır (Kulaksızoğlu, 2001).

Çocuk, aile çemberi içinde akranlarının bulunduğu dünyaya yöneldikçe, akranlarıyla birlikte olmaktan daha çok doyum sağlamayı öğrenmek zorundadır. Akran grubu giderek davranış ve tavırları üzerinde etkisini gösterecek ve ailenin yerini alacaktır (Yavuzer, 2000).

Akranları arasında kabul görmek, arkadaşlık, işbirliği ve liderlik yeteneklerini geliştirmek, ergenlik döneminin önemli gelişim görevlerinden birisidir ve bu gelişim görevlerinin zamanında yerine getirilmesi kişinin çevresiyle uyumlu ilişkiler kurmasına yardımcı olurken, başarısız gelişim görevi ise kişiliğin uyumunda bir sorun ve güvensizlik kaynağı oluşturmaktadır. Bu görevlerin zamanında kazanılmasında ise, kişinin kendi benliğine karşı geliştirdiği güven ve saygı etkilidir (Kılıççı, 1999).

Ergenlik döneminde, arkadaş kabulü önemli görünmekle birlikte, gencin tümüyle akran grubunun kontrolüne girmesi gencin akran baskısına uğramasına yol açabilir. Arkadaş grubuna dahil olamamanın ve yalnızlık duygusunun gencin özsaygısını olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir.

Kişinin kendisini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli biri olarak algılama derecesi, özsaygı olarak tanımlanır. Bu açılarından kişinin kendini yeterli biri olarak değerlendirmesi ise olumlu bir kişilik özelliği sayılmaktadır. Özsaygısı yüksek olan kişiler, kendilerini saygıya ve kabul edilmeye değer, önemli ve yararlı kişiler olarak algılama eğilimindedirler (Dönmez, 1985). Pişkin'e (1999) göre de özsaygı düzeyi yüksek olan çocuklar gerek sosyal ilişkilerinde gerekse okul çalışmalarında daha girişimci, daha güvenli ve daha atakken, özsaygı düzeyi düşük olan öğrenciler ise bunların aksine kendilerine daha az güven duyar ve onlardan isteneni başaramayacakları duygusunu daha yoğun yaşarlar.

Pope'a (1988) göre de, özsaygı düzeyi düşük olan bireyler, kendilerini çevrelerine karşı olumlu göstermek ve yeterli bir kişi olduklarını ispatlamak ihtiyacı duymaktadırlar. Reddedilmekten korktukları için insanlarla ilişki kurmaktan kaçınırlar, kendi içlerine çekilirler. Kabul edilmeyecek bir fikir ileri süreceklerini düşünerek endişe duyarlar, kendilerini ifade etmek istemezler (Akt: Başkara, 2002).

Özsaygısı düşük olan ergenlerin kendilerini çevrelerine karşı olumlu ve yeterli olarak gösterme ihtiyacının, onların akran grubunun kontrolüne girerek, akran baskısına uğramalarına yol açabileceği düşünülebilir.

Bireyin içinde bulunduğu yaş gruplarının, aktivitelerinde bir şeyi yapması için bireye ısrar etmesi ve onu cesaretlendirmesi, akran baskısı olarak tanımlanmaktadır (Santor, Messervey ve Kusumakar, 2000).

Ryan'a (2000) göre akran baskısı, ergenler tarafından doğrudan yaşanabileceği gibi dolaylı olarak da yaşanabilir. Akran grupları, gruba üye olan ergenleri razı etmek için genellikle kolay fark edilmeyen yolları kullanmaktadırlar. Dedikodu, birileriyle alay etmek, taciz etmek ve karşıdakinin istediği gibi davranmak grup normlarını ifade etmenin dikkat çeken yollarındandır. Dolaylı yöntemler ise, birinden etkilenildiğinin tamamen farkına varılmadan etkinin oluşmasına yol açar.

Foreman'a (2001) göre, akran baskısı her zaman olumsuz olmayıp olumlu da olabilir. Olumlu akran baskısının müzik, spor gibi etkinliklere ve toplumsal yardım faaliyetlerine katılmada ayrıca ders veya ders dışı etkinliklerde bulunmada ergenleri cesaretlendirici etkisi olabilmektedir.

Ergenlerin akran baskısına uğrama düzeyleri onların kişilik yapılarından ve içinde bulundukları sosyal ve fiziksel çevreden etkilenebilir. Bu düşünceden yola çıkarak içedönüklük ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin akran baskısına uğrama ile ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Lise öğrencilerinin özelliklerine bakıldığında, birçok açıdan birbirine benzemekle beraber, yakından incelendiğinde sayılamayacak kadar çok özellik yönünden birbirlerinden ayrıldıkları görülür. İnsanın biricikliğinin kaynağı bu farklılıklardır (Selçuk,1999). Tıpkı fiziksel özelliklerimiz gibi kişilik yapılarımız da farklılıklar gösterir. Her birimizin farklı gen donanımlarıyla dünyaya gelmemizin yanı sıra farklı sosyal koşullarda yaşamamız da bu çeşitliliğe neden oluyor görünmektedir (Selçuk,1999).

Eysenck'e (1970) göre kişilik, insanın çevreye kendine özgü bir biçimde uyum sağlamasını belirleyen karakterinin, duygusal, bilişsel ve fiziksel yapısının nispeten kararlı ve durağan bir biçimde örgütlenmesidir. Kişilik tipleri insanların davranış örüntülerini tanımlar. Kişilik tiplerinin her birinin güçlü ve zayıf yanları vardır ve hiçbir kişilik tipi bir diğerinden daha iyi değildir (Akt. Pişkin 2004).

Kişiliğin pek çok değişkeni vardır. Kişilik özelliklerinin kaç faktörden oluştuğu konusunda farklı görüşler olmakla birlikte hemen tüm araştırmacıların üzerinde anlaştığı iki temel faktör ise, içedönüklük ve dışadönüklüktür (Pişkin, 2004).

Cattell'e (1969) göre içedönüklük, dış dünyada olanlarla ilişkili olmanın tersine, içsel düşünce ve duyguların zihni meşgul etmesi; Good'a (1959) göre ise, açık etkinliklere karşı gizli ve simgesel etkinliklerin tercih edilmesi, sosyal temastan çekilme eğilimi şeklinde görülen karmaşık bir kişilik özelliğidir. Loevinger'e (1976) göre dışadönükler, dış faktörlerden hareket ederlerken, içedönükler iç ve öznel faktörlerden harekete geçerler (Akt. Henjum, 1983).

Wallace (1999) dışadönük öğrencilerin daha konuşkan ve daha sosyal olmaları nedeniyle okulda kolayca bir araya gelip güç oluşturdıklarını ve içedönük öğrencileri baskı altına aldıklarını, buna karşılık içedönüklerin daha çok yalnız kalmayı ya da bireysel etkinlikleri tercih etmeleri nedeniyle, yeterince grup oluşturmadıklarını öne sürmektedir (Akt. Pişkin, 2004). Bu durum ise, arkadaşlıkların ve arkadaş grubuna ait olmanın öneminin arttığı ergenlik döneminde, içedönük öğrencilerin bazı zorluklarla karşılaşabileceklerini ve akran baskısına uğrayabileceklerini düşündürmektedir.

Diğer taraftan ergenler için bir arkadaş çemberine sahip olma, partilere çağrılma ya da kliklere üye olma takdir edilen sosyal bir olgu olarak kabul edilir ve bu grubun dışında kalma insanların sıkça kendilerini yalnız hissetmelerine yol açar (Pişkin, 2004). Rauch (2003) da, bu durumun bir sonucu olarak, içedönük bireylerin kendi kendilerine acaba normal dışı mıyım

diye sorabileceklerini, normal olup olmadıkları konusunda kuşku duyabileceklerini, hatta bu durumdan benlik algılarının da olumsuz etkilenebileceğini ifade etmiştir (Akt. Pişkin, 2004). Yani akran baskısının yanı sıra içedönük veya dışadönük kişilik özelliklerine sahip olmayla ilişkili olabilecek kavramlardan birisi de özsaygı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilindiği gibi, ergenlik döneminin ortasında bulunan lise öğrencileri için sosyalleşmek oldukça önemlidir. Okullar ise, hem toplumun bir parçası, hem de kendi başına birer toplum olarak, tıpkı aile gibi, öğrencinin sosyalleşmesinde önemli görevler üstlenmiştir (Yavuzer, 2000).

Liseler, genç için yepyeni bir sosyal çevredir. Okulun uyulması gereken kuralları, gencin tanımadığı diğer gençlerle ve öğretmenlerle karşılaşması, başarmak zorunda olduğu öğrenim görevleri, onun bu yeni sosyal çevreye uyum sağlamakta güçlüklerle karşılaşmasına neden olabilmektedir.

Selçuk'a (1999) göre, okul ortamında ortaya çıkan sorunların birçoğu bireysel farklılıkların yeterince dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, ülkemizdeki liseler, eğitim öğretim programları, yalnızca kız veya erkek öğrencileri kabul eden okullar veya karma okullar gibi çeşitlilik göstermekte ve okul türlerindeki bu çeşitliliğin de, öğrencilerin kişisel gelişimleri üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak bu araştırmada, erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğu endüstri meslek liseleri, kız öğrencilerin çoğunlukta olduğu kız meslek liseleri ve karma özellikte olan genel liselerin ergenlerin kişilik gelişimleri üzerinde etkili olabileceği düşünüldüğünden öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliği bakımından okul türlerine göre karşılaştırılmasına çalışılmıştır.

Amaç

Araştırmanın temel amacı lise birinci sınıfta okumakta olan öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmalarının okul türlerine göre incelenmesidir. Yani genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesinde okuyan lise birinci sınıf öğrencilerinin akran baskısına uğrama düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliği açısından karşılaştırılmasıdır.

Bu temel amaçlar doğrultusunda araştırmanın cevap vermeyi hedeflediği sorular şunlardır:

1. Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi, birinci sınıf öğrencilerinin akran baskısına uğrama düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi, lise birinci sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
3. Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi, lise birinci sınıf öğrencilerinin dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları bakımından aralarında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Genel lisede okuyan kız ve erkek öğrencilerin cinsiyetleri ile akran baskısına uğrama düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri ile özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

6. Öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
7. Öğrencilerin dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları ile özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Okul çağı aynı zamanda öğrencilerin gruplaşma çağıdır. Öğrencinin akran gruplarından birine katılması, genç için bir gereksinim olduğu kadar, sosyalleşebilmesi için bir zorunluluktur. Genç bu evrede sadece başkalarının düşünce ve tutumlarının bilincine varmakla kalmaz aynı zamanda onların dikkat ve onayını kazanmaya da özen gösterir. Bu nedenle ergen, akran grubunun kontrolüne girebilir.

Ergenlik dönemindeki akran grupları aile kadar önemlidir. Ergenler, çocukluktan yetişkinliğe geçişte, standartları ve davranışları kendileri için çok önemli olan akran gruplarında kendilerini güvende hissederler. Bu süreçte ergenler, akranlarının onayına ihtiyaç duyarlar. Akran onayını ve yaptırımlarını kaybederlerse yalnız kalırlar (Adams, 1995).

Ergenler akran desteğini kaybetmemek ve yalnız kalmamak için bazen sonuçlarını çok fazla düşünmeden istemedikleri davranışlarda bulunabilirler. Bu tür davranışlar erkek ergenler arasında daha yaygın görünmektedir.

Endüstri meslek liselerinin öğrencilerini çoğunlukla erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Bu okullarda kız öğrencilerin çok az olması veya olmaması bu gençlerin sosyalleşmelerini zorlaştırıyor olabilir. Erkeklerin fiziksel saldırganlığa daha fazla başvurmaları (Bjorkqvist, 1991; Gladue ve Larson, 1991; Akt. Korkut, 2004) ve daha rekabetçi olmaları (Hortaçsu, 1997) akran

baskısına uğrama düzeylerini etkileyebilir. Kız meslek liselerinde ve genel liselerde ise akran gruplarının tamamen kız veya karma öğrencilerden oluşması da akran baskısına uğrama düzeyi bakımından farklılıklar ortaya çıkarabilir.

Genellikle meslek liseleri, öğrencilerin liseyi bitirdikten sonra meslek sahibi olmalarını sağlamayı amaçlar. Genel liseler ise meslek edindirmeye yönelik olmayıp bir üst eğitim kurumuna öğrenci hazırlarlar. Zorunlu eğitimden sonra meslek liselerine yönelen öğrenciler ile genel liselere yönelen öğrenciler arasında yaşam hedefleri ayrışıyor görünmektedir.

Genel liselerdeki öğrencilerin, kız meslek liselerindeki öğrencilerin ve endüstri meslek liselerindeki öğrencilerin bulundukları farklı okul ortamlarının ergenlerin özsaygı düzeyleri üzerinde etkili olabileceği düşünülebilir. Kız meslek liselerinde yalnız kız öğrencilerin olması ve kadın mesleklerine yönlendirilmeleri, benzer şekilde endüstri meslek liselerinde genellikle erkek öğrencilerin bulunması ve erkek mesleklerine yönlendirilmeleri ve genel liselerdeki öğrencilerin ise genel olarak üst eğitim kurumlarını hedeflemeleri, gençlerin özsaygı düzeyleri üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle meslek liselerini tercih eden öğrenciler ve genel liseleri tercih eden öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında bir fark olup olmadığı araştırılmaya değer görülmüştür.

Bireyleri birbirinden ayıran en önemli etkenlerden birisi kişilikleridir. Öğrencilerin içedönük veya dışadönük kişilik özelliklerine sahip olmaları onların akran grubuna kabul edilmeleri üzerinde etkili olabilmektedir. Ergenlik döneminin önemli gelişim görevlerinden birisi olan akranları tarafından kabul edilmek gencin özsaygısını da etkileyebilir.

Bireyin kendini değerlendirmesi sürecinde sosyal ilişkiler ve bir grup tarafından kabul görme önem taşır. Akranları tarafından kabul edilmek, gencin kendine olan güvenini pekiştirir ve arkadaşları arasında duygu ve düşüncelerini dile getirebilmesini kolaylaştırır. Arkadaşlarınca yeterince benimsenmeyen gençler grubun etkisinde kolay kalabilirler. Ayrıca

kendilerine güvenleri yeterince gelişmemiş gençler arkadaşlarının etkisine daha açık olurlar (Kulaksızoğlu, 2001). Kendilerine daha az güven duyan özsaygı düzeyi düşük, akran gruplarına katılmayan ve yalnız kalmaktan hoşlanan içedönük bireylerin akran baskısına daha fazla uğrayabilecekleri düşünülmektedir.

Kıran (2002) yaptığı araştırmada, erkek ergenlerin daha fazla akran baskısına uğradıklarını ve daha fazla riskli davranışlarda bulunduklarını saptamıştır. Bu bulguya dayanarak genellikle erkek öğrencilerin bulunduğu endüstri meslek liselerinde daha fazla akran baskısının yaşanacağı düşünülebilir. Ayrıca farklı cinsiyetteki öğrencilerin aynı okullarda olmalarının onların akran baskısı düzeyini azaltabileceği düşünülebilir. Dışadönüklük kişilik özelliğine sahip öğrencilerin içedönük kişilikte olan arkadaşlarına da akran baskısı uygulayabilecekleri yine benzer şekilde özsaygı düzeyi düşük olan öğrencilerin de akran baskısını daha fazla yaşayabilecekleri düşünülebilir.

İlgili literatüre bakıldığında, içedönük bireylerin dışadönükler kadar mutlu olmadıklarını ortaya koyan pek çok araştırma bulgusu vardır. Örneğin Myers ve Dien (1995) tarafından mutlu insanların özelliklerini belirlemeye yönelik bir çalışmada, mutlu insanların aynı zamanda; özsaygı düzeylerinin de yüksek olduğu, kişisel kontrolün kendilerinde olduğuna inanıp bunu yerine getirdikleri, iyimser oldukları ve dışadönük oldukları saptanmıştır. (Akt. Pişkin, 2004)

Öğretmenlik mesleği, öğrencilerin ihtiyaçlarına, ilgilerine ve yeteneklerine göre bireyselleşmeleri için büyük bir öneme sahiptir. Buna rağmen pek çok eğitimcinin sınıfındaki öğrencilerin farklı kişilik örüntülerine sahip olduğunu göz ardı ettiği düşünülmektedir. Sıklıkla yanlış anlaşılan kişilik özelliklerinden biri de içedönüklüktür. Basmakalıp davranışların kırılmaya ihtiyacı olduğu gibi aynı zamanda bu davranış kalıbına sahip pek çok öğrenciye zarar verici etkileri olan önyargıların da kırılmaya ihtiyacı vardır (Henjum, 1983).

Ülkemizde içedönüklük-dışadönüklük kişilik özelliği ile ilgili olarak yapılan çalışmalar daha çok bu değişkenin öğrenme stratejileri üzerindeki etkisine yoğunlaşmıştır, bu kişilik değişkenini akran baskısı ve özsaygı düzeyi ile birlikte ele alan bir çalışmaya rastlanamamıştır. Oysa içedönüklük-dışadönüklük kişilik özelliği, akran baskısı ve özsaygı düzeyi ile ilgili görünmektedir. Eğitimciler ve aileler tarafından içedönük ve dışadönük bireylerin özelliklerinin bilinmesi, onların daha iyi anlaşılmasına ve gereksinimlerine daha kolay yanıt verilmesine yardımcı olacaktır.

Eğitim sistemimizde öğrenciler, akademik başarıları, gelecekteki eğitim planları, kişisel becerileri ve yetenekleri doğrultusunda varolan farklı lise türlerinden birisini seçmek durumundadırlar. Bu okul türleri, okul ortamları, kullanılan araç-gereçler hatta öğrencilerinin cinsiyetleri gibi pek çok değişken bakımdan da farklılaşmaktadır.

Farklı türde orta öğretim kurumlarına devam etmekte olan öğrencilerin akran baskısı düzeylerini, özsaygı düzeylerini ve içedönük-dışadönük kişilik özelliğine sahip olma düzeylerini araştıran bu çalışma, öğretmen ve ailelere yardımcı olabilecek bilgiler sağlamayı amaçlamaktadır.

Ayrıca, eğitimciler içedönük ve dışadönük öğrencilerini tanır, onların kendilerine özgü yapılarını bilirlerse, onların gereksinimlerine duyarlı olup buna göre davranabilirler. Bu da öğrencilerin daha mutlu olmasına, özsaygı düzeylerinin ve kendilerine olan güvenlerinin yükselmesine yardımcı olacaktır. Kendilerine olan güvenleri artan öğrencilerin ise arkadaş kabulünün artacağı ve arkadaş gruplarının içerisinde kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri, dolayısıyla akran baskısına uğrama olasılıklarının azalabileceği umulmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın çalışma grubunu Keçiören İlçesi sınırları içerisinde bulunan Kalaba Lisesi, Kalaba Kız Meslek Lisesi ve Keçiören Endüstri Meslek Lisesi oluşturmakta olup diğer ilçelerden liseler çalışma grubunun dışında bulunmaktadır.

Tanımlar

Akran Baskısı: Bireyin içinde bulunduğu yaş gruplarının, aktivitelerinde bir şeyi yapması için bireye ısrar etmesi ve onu cesaretlendirmesi, akran baskısı olarak tanımlanmaktadır (Santor, Messervey ve Kusumakar, 2000).

Özsaygı: Coopersmith'e (1967) göre özsaygı bireyin kendi benliğine yönelik yaptığı ve alışkanlık olarak sürdürdüğü değerlendirmesidir.

Dışadönüklük: Sosyal, çeşitli gruplara ve eğlence partilerine katılmayı seven, çevrelerinde sürekli konuşacak birilerine gereksinim duyan, çok sayıda arkadaşına sahip olan, kendi başlarına kalmayı, okumayı ve yalnız ders çalışmayı sevmeyen özellikte kişilerdir (Eysenck, 1965, Aktaran: Pişkin, 2004).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ergenlik döneminin özellikleri, akran baskısı, benlik ve özsaygı kavramları, içedönük ve dışadönük kişilik özellikleri ilişkili kavramlarla birlikte ele alınacaktır.

Ergenlik Döneminin Özellikleri

Ergenliğin başlangıcı, sonu ve buluğ (erinlik) çağı hakkında ileri sürülen zaman dilimleri göreceli yaş sınırlamalarıdır. Biyolojik, toplumsal ve çevresel faktörler, bu zaman dilimlerinin farklılaşmasına neden oluyor görünmekle birlikte ergenlik dönemi üç düzeyde incelenmektedir. Buluğ (erinlik)- ergenliğin başları-erken ergenlik kızlarda 12-14, erkeklerde 13-15 yaşları arasında, ergenliğin ortaları kızlarda 14-16, erkeklerde 15-17 yaşları arasında ve ergenliğin sonları ise her iki cinsiyet için 16/17-21 yaşları arası olarak ele alınmaktadır (Gander ve Gardiner, 1998; Yavuzer, 2000; Kulaksızoğlu, 2001).

Ergenlik çağını bir çok psikolog yeniden doğuş çağı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş için gereken önemli gelişim görevlerini başarma çağı, bireyin bağımsızlık savaşı verdiği çağ, zorlanmalı yaşam dönemlerinden ilki olarak görmektedir (Kılıççı,2000).

Bu dönem hayatın hiçbir döneminde rastlanılmayacak biçimde çelişkilerle ve bunalımlarla sürer. Hızlı büyüme, cinsel dürtü artışı, benliğin tam olgunlaşmaması, toplumsal konumun belirsizliği, aileye bağlılığın sürmesi gibi sorunlar genci hazırlıksız yakalamakta ve bunalıtmaktadır. Bu

dönemde bütün bunların yanı sıra genç, anne-baba bağımlılığından kurtulma, cinsel kimliğini kabullenme, toplumda yerini bulmaya çalışma ve meslek seçimi gibi konularda da çabalamaktadır. Bu zorlanmalar dışında ayrıca gençten toplumun beklediği ve başarmak zorunda olduğu bazı gelişim görevleri vardır. Ergenlik çağıının bitimine kadar başarılması gereken gelişim görevleri şunlardır (Kılıççı,2000).

1. Duygusal bağımsızlığını kazanmak ve önemli kararlarını kendi başına vermek.
2. Cinsel kimliğini ve değişen sosyal-cinsel rollerini anlamak.
3. Akranları arasında kabul görmek, arkadaşlık, işbirliği ve liderlik yeteneklerini geliştirmek.
4. Anne-babayla ilgili ilişkileri değiştirmek, çatışan değerleri uzlaştırmak ve kendi yaşına özgü bir yaşam felsefesi geliştirmek.
5. Geleceği konusunda kendi isteklerine odaklanmak, mesleğini seçmek ve onunla ilgili ön hazırlıkları yapmak.
6. Özkiimliğine ulaşmak ve bunu kabullenmek.

Ergenlik dönemine özgü olan bu gelişim görevleri birbirinden bağımsız bir biçimde ortaya çıkmayıp hepsi özkiimliğine ulaşma ve kabullenme ile birleştirilir. Kimi genç, ergenlik çağıının bunalımlarını kendisi ve çevresine sorun çıkartmadan atlatırken kimisi de fırtınalı bir gelişim gösterebilir. Gençlerin çoğu, ergenlik çağıının işlevlerini başarıyla tamamlar. Cinsel kimlik ve toplumsal beceriler kazanır, yeteneklerini geliştirerek toplumda bir yer edinir ve özkiimliğini oluşturur (Doğan, 1997).

Ergenlerin çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde, gerçek kimlikleri konusundaki kaygı ve arayışları ciddi sarsıntılara ve zaman zaman kendileri üzerindeki denetimlerini kaybetmelerine yol açabilir (Kulaksızoğlu,2001).

Bu çağda, gencin sosyal algısı ve insan ilişkileri ile ilgili kavramlarında da gelişmeler görülür. Sosyal algının yanı sıra anne-baba algısı da gelişme gösterir (Gavin ve Furman, 1989).

Ailenin gencin davranışlarını etkileyişinde, gencin kişilik özellikleri ve yaşı büyük önem taşır. Gencin yaşının küçük olmasına bağlı olarak aile etkisi artıyor gözükmemektedir. Yaş büyüdükçe, aile dışı bireylerin ve arkadaşların etkisi giderek artmakta, aile üyelerinin etkisi ise azalmaktadır (Yavuzer, 2000).

Ergenlikteki yakın arkadaşlıkların kişinin gelişimi açısından pek çok yararı da bulunmaktadır. Bu olumlu etkiler Hortaçsu'ya (1997) göre kişinin kendisini akranları ile kıyaslayarak değerlendirmesi, gencin tek başına girişmekten korktuğu veya tek başına yapmanın eğlencesiz olduğu bazı deneyimleri birlikte yaşayabileceği kişilere sahip olması, gencin bazı konuları tartışarak kendi bilişsel düzeyini yükseltmesi olarak özetlenmektedir.

Gencin arkadaşları tarafından kabul edilmesi onun kendini kabulünü de olumlu yönde etkilemektedir. Arkadaş beğenisini kazanma gencin kendine güven ve saygı duymasına neden olur (Kılıççı, 2000).

Ergenlerin gruplarında da herhangi bir grupta olduğu gibi benzer davranışlar gösterilir. Bu davranışlar ortak tavır ve hareketlerde, giyimde, dinlenen müziğin türünde ve konuşma biçiminde gözlenebilir. Grubun en önemli etkilerinden birisi "grup arzusuna uyumdur". Sosyalleşmenin itici gücü, grup arzusuna uyumdur ve gruptan bireylere "bizim gibi ol" mesajı gitmektedir (Kulaksızoğlu, 2001).

Gençlerin ergenlik dönemindeki dostluk bağları candan ve etkili olarak tanımlanmaktadır. Ergenlerin ailelerinden görece olarak uzaklaşmaları sonucunda, dostluk önemli bir hale gelmektedir. Gençlerin bireysel çabaları sonucunda manevi özellikler gelişmekte ve akranları ile paylaşımları, dostluk bağlarının devamını sağlamaktadır. Ergenlerin aileleri ile sevgi bağlarının az

olması da onların akran etkileşimlerini ve gelişimlerini etkilemektedir (Giordano, Cernkovich ve DeMaris,1993).

Kulaksızoğlu'na (2001) göre de, ergenlik başlarında kızlar ve erkekler vücutlarındaki değişimleri tartışabilecekleri, duygusal durumlarını paylaşabilecekleri az sayıda arkadaşla ihtiyaç duyarlar. Böylelikle kendilerini tanıyabilirler ve başkalarının dünyalarını anlayabilirler. Bluğ çağını izleyen yıllarda ise ergenin arkadaş çevresi genişler. Böylelikle insan ilişkileri ile ilgili deneyimleri oluşur. Sosyal gelişme için ergenin akranları ile beraber olmaya ihtiyacı vardır. Bu sırada annenin, babanın ve diğer yetişkinlerin dünya görüşleri reddedilir. İçinde bulunduğu arkadaş grubunun değerleri ve dünya görüşü genç için önem kazanmaya başlar. Bazı durumlarda ergen akran grubuna kabul edilmek için veya arkadaşları tarafından onay görmek için onların hareketlerini tutumlarını benimser görünür.

Ergenler, sorunlarını akranlarıyla paylaşınca kendilerini rahatlamış hissederler. Akranlarının, kendi duygularını yetişkinlerden daha iyi anladığına inanırlar ve bunun sonucunda akran gruplarıyla daha fazla vakit geçirmeye başlarlar. Kendilerini o grubun bir parçası olarak görüp grubun aldığı kararlara uyarlar ve diğer üyelere benzemeye çalışırlar. Akran grubunun kontrolüne girme ise akran baskısını beraberinde getirir (Kıran, 2002).

Akran Baskısı

Ergenlerin akran ilişkileri ile ilgili 1920-1950 yılları arasında yapılan araştırmalar, akran gruplarının oluşumu ve akran sosyal etkileşimleri üzerinde durmaktadır. Daha çağdaş araştırmaların 1990'dan sonra yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalar genellikle anne-baba ve akran etkilerini karşılaştırmaya, arkadaş seçimini etkileyen faktörlere ve akran etkisi ile risk alma davranışlarına odaklanmaktadır (Dusek, 1987; Aktaran: Kıran,2002). Ülkemizde akran baskısı, son yıllarda üzerinde çalışılmaya başlanan bir kavramdır.

Akran grupları aynı yaşta olan ergenler tarafından oluşturulur. Akran grubunun bir üyesi olmak, ergenliğin birincil görevlerinden birisidir. Bir akran grubu, benzer yaşta, yakın arkadaşlar ve aynı eylemleri paylaşan küçük gruplardır (Kirchler ve ark., 1993; Akt. Kıran,2002).

Clasen ve Brown (1985), akran baskısını, kişinin isteyip istememesinin önemli olmadığı, bir şeyi yapmaktan kaçınmak veya bir şeyi yapmak için akranlarından gelen baskı olarak tanımlamışlardır.

Santor, Messervey ve Kusumakar'a (2000) göre akran baskısı, bireyin içinde bulunduğu yaş gruplarının etkinliklerinde bir şeyi yapmak için arkadaşları tarafından zorlanması veya cesaretlendirilmesidir.

Bourne'e (2005) göre akran baskısı, bireyler istekli ya da isteksiz olarak ikna edildiklerinde, benzer değer ve hedefleri kabul ettiklerinde, benzer yaşantıları paylaştıklarında ortaya çıkar.

Bazen akran gruplarının etkileri okul yaşantısı için belirleyici bir faktör olabilmektedir. Genç arkadaşlarının isteğine boyun eğdiğinde statü veya kimlik kazanacağına inanıyorsa akranlarından gelen baskıya karşı koyması zor olacaktır. Öğrenci grupları çete oluşumuna da neden olabilir. Genç, grup kurallarına uymak için baskıya boyun eğebilir ve okulu asmak, öğretmenin otoritesine meydan okumak gibi davranışlarda bulunabilir (Morrison, 1997).

Lingren'e (2001) göre akran baskısı olumsuz akran baskısı olabileceği gibi olumlu akran baskısı da olabilir. Olumlu akran baskısı, ders çalışmak, ders dışı etkinliklere katılmak, toplumsal yardım faaliyetleri düzenlemek gibi konularda arkadaşların genci motive etmesidir. Ayrıca müzik ve spor gibi etkinlikler de olumlu akran baskısı etkinlikleridir.

Ergenlik döneminde akran etkisi her zamankinden çok daha önemli görünmektedir. Lee'ye (2002) göre akranlar hem arkadaş, hem rakip, hem modeldir ve birbirlerini ortak ilgi alanlarındaki becerilerini geliştirmek için yüreklendirirler.

Helsen, Vollebergh ve Meeus (2000) özellikle ilk ergenlik döneminde bulunan gençlerin, ana-babadan aldıkları desteğin azaldığını, arkadaşlarından aldıkları desteğin ise arttığını belirtmektedirler. Arkadaş desteğinin artışıyla birlikte ergenin yaşamında arkadaşlar anababadan daha etkili olmaya başlarlar.

Bazı genç grupları dışarıya kapalı, kendi aralarında ilişki kuran, çoğunlukla çevresini etkisi altında tutan bir-iki gencin önyak olduğu gruplardır. Gencin belli bir alanda hünerinin veya becerisinin olması onun arkadaşlarınca daha kolay benimsenmesine yol açar ve böyle gençler arkadaşları arasında sivrilebilirler. Grup liderlerinin saldırganca davranış sergilemesi ve suça eğilimli olması durumunda gruptaki gençler suç oluşturacak davranışlar sergileyebilirler. Ergenlik dönemindeki bireyler ise grubun etkisine her zamankinden daha açıktır (Kulaksızoğlu, 2001).

Kıran'a (2002) göre ise akran grupları ergenlik sırasında çok etkili olmasına rağmen yetişkinler ergenlerin yaşamında önemli rol oynamaya devam eder. Çünkü yetişkin ve akran ilişkileri ergen gelişiminde farklı ihtiyaçları karşılamaktadır. Ergenler önemli konular hakkında anne-babalarının önerilerine başvururken, konuşulan dil, dinlenen müzik ve kıyafetleri gibi konularda akranlarının düşüncelerini önemserler. Bu dönemde anne-babaların olumlu yaklaşımı ve özdeşim için uygun model olmaları ergenlik çağındaki çocukların akran gruplarının baskısıyla istenmeyen davranışlar göstermelerini engelleyebilir. Aksi durumda, ergenlik çağındaki gençler, ailelerinin ve toplumun onaylamadığı, kendilerinin bugün ve gelecekteki zararlarını hesaplamadıkları olumsuz davranışlarda bulunabilirler.

Literatür incelendiğinde, kimi zaman akran baskısı konusunda yapılmış çalışmalarda akran etkisi kavramının da aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Akran baskısı konusunda yapılan araştırmalarda gençlerin arkadaş seçiminde kendilerine benzer insanları tercih ettiklerini (Brown, 1993); arkadaş ilişkilerinin akademik başarıyla yüksek bir ilişkisi olduğunu

(Epstein, 1983); gençlerin riskli davranışlar konusunda da yakın arkadaşları gibi davrandıklarını (Cohen,1977) (Akt. Ryan, 2000) gösteren çalışmaların yanı sıra düşük özsaygının doğrudan madde kullanan ergenlerle bütünleşmeyi etkilediğini (Kaplan, Martin, Robbins, 1984) sonucuna ulaşan araştırmalar bulunmaktadır. Oetting ve Beauvais (1986) yaptıkları çalışma sonucunda madde kullanımında yakın arkadaşların etkili olduğunu bildirmişlerdir.

Akran etkisinin ergen üzerinde olumsuz etkisi olabileceği gibi çoğu zaman olumlu etkileri olabileceği de görülmektedir. Olumlu akran etkisi genci yararlı faaliyetlere yönlendirmekte, yeteneklerini geliştirmekte, özsaygısını yükselmekte ve onu bu zorlanmalı gelişim döneminde desteklemektedir.

Benlik ve Özsaygı

Literatür incelendiğinde benlik ve özsaygı kavramlarını ele alan ilk psikologun William James olduğu görülmektedir. James (1948), benliği kişinin kendisi olarak tanımlar. Benliğin, kişinin kendisinin sayabileceği her şeyden oluştuğunu söyler. Yani kişinin vücudu, özellikleri, yetenekleri, sahip olduğu şeyler, arkadaşları ve ailesi gibi. James'e göre benlik "özne ben" ve "nesne ben"den oluşur. Özne ben bireyin kendini algılama biçimi, kendi özelliklerini nasıl değerlendirdiğidir. Nesne ben ise bireyin başkaları tarafından bilinen yönüdür. James (1948), nesne ben'i maddi benlik, sosyal benlik ve manevi benlik olmak üzere üçe ayırmıştır.

Maddi benlik, kişinin vücudu, giysileri, dış görünüşü, oturduğu ev ve aile üyelerini kapsar.

Sosyal benlik, kişinin çevresi tarafından bilinen özellikleridir. İş, statüsü, çevresinden gördüğü onay gibi.

Manevi benlik, bireyin bilincinde olduğu duyguları, ahlaki değerleri veya manevi yönüdür. James'e göre benlik bu üç ögenin oluşturduğu bütündür.

Benlik konusunda önemli çalışmaları olan Rosenberg ise (1986) benliği, 'mevcut benlik' (extant self)-kişinin kendisini nasıl gördüğü, 'arzu edilen benlik' (desired self)-kişinin kendisini nasıl görmek istediği ve 'sunulan benlik' (presenting self)-kişinin kendisini diğer insanlara nasıl göstermek istediği şeklinde üç bölümde ele almıştır. Mevcut benlik, arzu edilen benliğe ne kadar yaklaşırsa bireyin özsaygısı o kadar yüksek olacaktır (Akt. Yumşak, 2004).

Birey benlik kavramı ile uyum içinde davrandığı zaman kendini güven içinde, yeterli ve değerli hissetmektedir. Birey, kendini tanımladığından farklı davranma ve yaşantısını sürdürme durumunda kaldığında ise kendini güvensiz, yetersiz ve değersiz hissetmektedir. Bu durum bireyin gelişimini olumsuz yönde ve boyutlarda etkilemektedir (Özoğlu, 1965-1975).

Blocovich ve Tomako'ya (1991) göre özsaygı bireyin kendisi hakkında değerli ve önemli olmakla ilgili duyumu ya da kişinin kendisini sevmesi, ödüllendirmesi takdir etmesi, onaylaması ve değerli bulması ile ilgili bir kavramdır (Akt. Korkut, 2004).

Chrzanowski (1981) özsaygıyı, bireyin yeti ve güçlerinin iyi değerlendirilmesine dayanan , kendisi ile ilgili olumlu düşünceleri olarak tanımlar. Özsaygının içeriğinde kişisel onur, hüner ve kişinin özünün kabullenilmesi vardır. Zeka, görünüm, beden yapısı gibi kişinin bazı özellikleri özsaygının temelini oluşturur. Yaşam deneyimleri, kültür, toplum, aile ve tüm çevresel etkenler özsaygının biçimlenmesinde rol oynarlar. Özsaygı yaşam boyu sürer ve çevresel değişikliklerden, bazı insanlarla ilişkilerden, kişinin yaşamındaki özel ve mesleki yönlerden etkilenebilir.

Coopersmith'e göre özsaygı

Coopersmith'e göre benlik, kaçınılmaz derecede karmaşık bir kavramdır ve İçsel nesnelerin yanında dışsal nesneleri de içinde barındırır. Benlik, bireyin sahip olduklarının ve elde etmeye çalıştıklarının bütünüdür.

içeren bir soyutlamadır. Bu soyutlamalar, bireyin geliştirdiği amaçların, yüklemelerin, kapasitelerin ve etkinliklerin bir sonucu olup kişinin kendisi hakkındaki görüşlerinden oluşan 'sembol ben' (me) tarafından sunulmaktadır. Soyutlamalar, bireyin kendi davranışlarına ilişkin gözlemleri, diğer kişilerin bireyin tutumlarına yönelik tepkileri, bireyin görünüşü ve performansı üzerine temellenmiştir. İlk yıllarda, çocuk bedeninin parçalarına, diğer kişilerin kendisine verdiği tepkilere ve ortak referans noktasına sahip olan nesnelere ilişkin kavramlar geliştirir. Birey pek çok yaşantısı sonucunda ortak sonuç içeren olay ve yüklemelerle bir soyutlamaya ulaşır. Bu soyutlama, bireyin diğer kişilerle etkileşimi sonucunda oluşan bir nesne olarak betimlenir (Coopersmith, 1967).

Coopersmith'e (1967) göre özsaygı bireyin kendi benliğine yönelik yaptığı ve alışkanlık olarak sürdürdüğü değerlendirmesidir. Özsaygı düzeyini, bireyin kendi benliğini onaylayan ya da onaylamayan tutumları, bireyin kendini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli bulup bulmaması belirler. Coopersmith (1967) özsaygıyı çocukluk döneminden itibaren gelişmeye başlayan kişisel değerler ve standartlara göre kişinin performansını, kapasitelerini ve yüklemelerini içeren yargısal süreç, kişisel değerlilik kararı olarak tanımlar ve bireyin kendi saygınlığı ile ilgili yaptığı bir değerlendirme olduğunu ifade eder.

Coopersmith'e (1967) göre özsaygı normal koşullar altında durağandır çünkü bireyler psikolojik olarak tutarlı olma eğilimindedirler. Bununla birlikte özsaygı, yaşantının farklı alanlarına cinsiyete, yaşa ve diğer rol tanımlama koşullarına göre değişebilir. Örneğin, bir kişi kendini bir öğrenci olarak çok değerli, bir tenisçi olarak biraz değerli ve bir müzisyen olarak tamamen değersiz görebilir. Burada kişinin genel özsaygı düzeyini belirleyen onun yeteneklerini değerlendirmesine ilişkin öznel algısı olmaktadır.

Coopersmith özsaygı üzerinde önemli etkiye sahip "özel koşullar ve yaşantılar" adı altında bazı değişkenler tanımlamıştır. Bu değişkenleri başarı, değerler, istekler ve savunmalar şeklinde sınıflamıştır.

Coopersmith'e (1967) göre bireyin başarı konusundaki yargısı kabul edilme temeline dayanır. Başarı her birey için farklı anlam taşır. Bazıları için uğraş sonucundaki maddi ödül, bazıları için manevi doyum ve bazıları için ise popüler olmak başarı anlamına gelebilmektedir. Diğer kişilerin kabulü, ilgisi ve onayı bireye önemli olduğu duygusunu verir. Ayrıca başkalarını etkileyebilme ve kontrol edebilme yeteneği bireye güç kazandırır. Coopersmith bu tür insanların özsaygısının yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Özsaygı üzerinde belirleyici etkiye sahip bir diğer değişken değerlerdir. Değer ve standartlarını daha bağımsız ve daha kendine özgü oluşturan bireylerin benlik yargıları daha olumlu olacaktır. Bireyin değerleri oluşurken kabul edici ve esnek ana-baba tutumları, daha kalıcı ve gerçekçi değerlerin oluşmasına kaynak olacaktır (Coopersmith, 1967).

Coopersmith'e (1967) göre, bireyin istekleri de özsaygısı konusunda belirleyici değişkenlerden biridir. Düşük özsaygıya sahip kişilerin istekleri ve bu isteklere ulaşmada gösterdikleri performans arasında önemli boşluklar olduğunu saptamıştır. Ayrıca Coopersmith (1967), bu kişilerin isteklerini gerçekleştirmek için yeterli performansı gösteremediklerini, dolayısıyla amaçlarına ulaşamamanın getirdiği başarısızlık ve isteklerini gerçekleştirememeye duygusunun özsaygılarına zarar verdiğini belirtmiştir.

Coopersmith (1967) bireyin savunmalarını da özsaygı ile ilişkili önemli değişkenler arasında incelemiştir. Herhangi bir deneyim , bireyin kendini olumlu veya olumsuz değerlendirmesine kaynak olabilir. Kişilerin olaylara ve gerçeklere yükledikleri anlam farklıdır ve bu farklılık bireysel özelliklerden kaynaklanır. Savunmalar da bu tür bireysel özelliklerdendir ve temel amaçları özsaygının korunmasıdır. Birey, günlük yaşamındaki kaygı ve gerginlik yaratan olaylarla baş etme stratejilerini ana-babasından ve çevresindeki diğer kişileri gözleyerek öğrenir. Eğer bu stratejiler bu tür olaylarla baş etmede yeterliyse ve kaygıyı yenmede yardımcı oluyorsa birey kendini yeterli ve güçlü hissederek kendini olumlu değerlendirecektir ve özsaygısı yüksek olacaktır. Coopersmith'e göre yüksek özsaygı düzeyine sahip bireyler, şüphe

ve başarısızlıklarla, ayrıca iç veya dış kaynaklı sıkıntılarla başa çıkmada daha beceriklidirler.

Coopersmith'e (1967) göre özsaygısı düşük olan bireyler, kendilerini değersiz görme eğiliminde olup çoğu zaman kendilerini çaresiz ve zayıf olarak algırlar. Günlük olaylar ve gerginlikler karşısında kaygıyı azaltma ya da tolere etmede iç kaynakları engellenmiştir. Kendi değerlerinden emin olmayan kişiler sevgiyi almakta ve vermekte güçlük çekmekte, bunun sonucunda yakın ilişkilerden kaçınmakta ve kendilerini yalıtılmış hissetmektedirler. Yüksek özsaygıya sahip bireyler ise sosyal ortamlarda daha aktif rol oynamakta ve kendilerini daha etkili şekilde ifade etmektedirler.

Coopersmith'in (1967) özsaygı araştırması oldukça kapsamlıdır. Özsaygıyı öznel bir yaşantı olarak ele alır ve kaynağının ana-baba-çocuk ilişkisinden kaynaklandığını ifade eder. Bunun yanında ailenin olumlu iş ve sosyal geçmişi, değerleri, çocuğun erken dönem olumlu yaşantıları, fiziksel olarak sağlıklı olması ve sağlıklı aile iletişimi gibi faktörler, özsaygı düzeyinin yüksek olmasını sağlayan önemli değişkenlerdir.

M. Rosenberg'e göre özsaygı

Rosenberg (1965) özsaygıyı etkileyen değişkenleri incelediği çalışmalarında çocuklar, gençler ve yetişkinler üzerinde betimsel araştırmalar yapmıştır. Binlerce kişi ile yaptığı çalışmasında özellikle ergen özsaygısı üzerinde durmuştur.

Rosenberg'e (1965) göre çocukların kendilerini değerlendirme biçimleri ile annelerinin onları nasıl değerlendirdiğine ilişkin inançları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu inanç annelerinden yeterli bakım almışlarsa güçlü, yeterli bakım almamışlarsa zayıf olmaktadır. Yine aynı araştırmada babalarıyla yakın ilişki kuran çocukların daha yüksek özsaygıya sahip oldukları bulunmuştur. Anne-babalar dışında öğretmenlerin, arkadaşların ve kardeşlerin değerlendirmesi de bireyin kendini değerlendirme biçimini ve özsaygısını etkilemektedir.

Özsaygı bireyin kendisinin yaptığı karşılaştırmalardan da etkilenir. Rosenberg bu süreci şöyle açıklar: İnsanlar değişik tabakalardan oluşan bir sosyal sistem içinde gelişirler ve bu gelişim süreci içinde sürekli bir karşılaştırma yaparlar. Çocuk veya yetişkin her bireyin özsaygısı, kendini çevresindeki insanlarla karşılaştırma sürecinden etkilenir. Özsaygıda, sosyal kimlik ve bununla ilgili olarak kazanılmış ya da verilmiş statü, etnik grup, aile ve çevre faktörleri önemli yer tutar. Birey kendi benlik imajını kendisi yaratır ve yorumlar. Birey, diğer kişilerin de etkisi ile kendi özelliklerini ve tutumlarını gözleyerek kendine ilişkin yargısal tahminlerde bulunur. Kişi değerlendirmesi olumlu ise yüksek özsaygıya, olumsuz ise düşük özsaygıya sahip olacaktır. Yani kendini beğenilen bir kişi olarak algılıyorsa özsaygısı yüksek eğer tersini algılıyorsa özsaygısı düşük olacaktır. Bireyin kendine ilişkin yorumları ve ulaşmak istediği standartlara uygun olup olmadığına ilişkin algıları özsaygı düzeyini belirlemektedir (Rosenberg, 1965).

Rosenberg'e (1965) göre birey kişiler arası ilişkilerinde kendi gibi olanları ya da kendisini beğenip destekleyecek olan kişileri seçme eğilimindedir. Bu durum romantik ilişkilerde de söz konusudur. Destekleyici ilişkiler, bireyin özsaygısını da destekler.

Rosenberg (1965), özsaygıyı barometrik özsaygı ve temel özsaygı olmak üzere iki boyutta incelemiştir. Dakika dakika değişen duygulardaki değişkenlik ve dalgalanmaları tanımlayan barometrik özsaygıya, bir toplantı salonuna yanlışlıkla girildiğinde özür dilenirken hissedilen duygular örnek verilebilir. Temel özsaygı ise anlık deneyimlerden çok kolay etkilenmez. Genellikle durağanlık gösteren temel özsaygı ergenlik döneminde büyük değişiklikler göstererek karalı hale gelir. Temel özsaygı düzeyi yüksek kişiler bir eyleme girişirken kendilerine güvenirler. .

Rosenberg benlik değeri, özgüven, başarı gibi önemli boyutları olmasına ve pek çok değişkenden etkilenmesine rağmen özsaygıyı tek boyutlu bir yapı şeklinde görme eğilimindedir. Özsaygıdan bahsederken "bütünsel (global) özsaygı" ifadesini kullanır. Rosenberg'e (1965) göre,

benlik kavramı farklı boyutların hiyerarşik olarak düzenlenmesi sonucunda oluşur. Bir tutum olarak özsaygı incelendiğinde, kişilerin bir yandan bir nesnenin tümüne (global), bir yandan da o nesnenin boyutlarına karşı farklı tutumları olabilir. Örneğin bir öğrenci okuduğu okulun tümüne yönelik bir tutuma sahipken okulun farklı birimlerine yönelik farklı tutumlara sahip olabilir. Bunu özsaygıya uyarladığımızda, bireyin kendisine yönelik olumlu ya da olumsuz genel bir tutumu olabildiği gibi, belli özelliklerine karşı farklı tutumlarının da olabileceği ortaya çıkar. Bütünsel (global) özsaygı ve boyutları birbirinden farklı olup birbirinin yerine kullanılmamalıdır. Belli bir alandaki özsaygı düzeyi, bütünsel (global) özsaygıdan çok o alana ilişkin davranışlarla ilgilidir.

Rosenberg (1965), sosyal çevrenin ve aile tutumlarının global özsaygı gelişiminde önemli etkileri olduğunu vurgular. Rosenberg, global özsaygıyı, bireyin benliğine karşı geliştirdiği olumlu ya da olumsuz tutum olarak tanımlar. Bu tanımlamaya göre, yüksek özsaygı, kişinin kendisini oldukça iyi gördüğünün bir göstergesidir. Yüksek düzeyde özsaygı, bireyin kendini beğenmesi değil, kendini değerli hissetmesidir. Bu değerli hissetmeden dolayı kişi kendine saygı duyar; düşük özsaygı ise bireyin kendini değersiz hissetmesidir; kendini kabul etmeme, kendinden memnun olmama ve kendinden nefret etme gibi duygular verir.

Genel olarak denilebilir ki, özsaygı düzeyi yüksek kimseler kendine güvenen, eleştiriden korkmayan, gerçekçi hedefleri olan, bu hedefler için uğraşan, aktif ve girişken, kabul düzeyi yüksek, akademik ve sosyal yönden başarılı ve kendisiyle ilgili pozitif algısı olan kimselerdir. Özsaygı düzeyi düşük kimseler ise onay arayan, korkuları olan, eleştiri karşısında daha kırılgan, bağımlı, onaylanma ihtiyacı yüksek olduğundan kendisi gibi davranamayan, risk alamayan, mütevazı amaçlar belirleyen ve kafası kendi problemleriyle dolu kimselerdir (Coopersmith, 1967; Rosenberg, 1965; Pişkin, 1999).

İçedönüklük-Dışadönüklük Kişilik Özelliği

İçedönüklük ve dışadönüklük kişilik yapısına ilişkin ilk çalışmalar 1920'li yıllarda Carl Jung tarafından yapılmıştır.

Günümüzde bireysel ayrılıkları içedönüklük ve dışadönüklük boyutlarında inceleyen ve oldukça kabul gören bilim adamı Eyscenk'tir. Eyscenk'e (1965) göre içedönük ve dışadönük bireyler arasında gözlenen farklılıkların temelinde kalıtım yatmaktadır ve iki kişilik tipindeki bireylerin farkı sinir sistemlerinin işleyişinden kaynaklanmaktadır (Akt: Pişkin, 2004).

Eysenck' e (1965) göre tipik içedönük özelliklere sahip bireyler daha çok kendi başlarına kalmayı tercih eden, çekingen, mahcup, sessiz, ciddi, dış gerçeklikten çok iç gerçekliğe yönelimli, içe kapanık iç gözlem yaparak kendi kendilerini inceleyen, insanlardan çok kitaplardan hoşlanan, çok yakın ve özel arkadaşları dışında diğer insanlara karşı mesafeli davranan, ihtiyatlı kimselerdir. Bu insanlar ilerisi için plan yapmayı, konuşmadan önce düşünmeyi, harekete geçmeden önce enine boyuna düşünmeyi, heyecanla yapılan ani hareketlerden kaçınmayı tercih ederler. Heyecanı ve coşkuyu sevmezler. Günlük yaşamın olağan sorunlarını çok ciddiye alır ve düzenli yaşamdan hoşlanırlar. Duygularını çok sıkı denetlerler ve nadir olarak öfkeye kapılıp saldırgan davranışlarda bulunurlar. Bu tip insanlar güvenilir, biraz kötümser ve etik kurallara çok önem veren kimselerdir (Akt. Pişkin, 2004).

Eysenck'e (1965) göre tipik dışadönük olanlar ise sosyal, çeşitli gruplara ve eğlence partilerine katılmayı seven, çok sayıda arkadaşına sahip olan, kendi başlarına kalmayı, okumayı ve yalnız ders çalışmayı sevmeyen kişilerdir. Heyecan ve coşkuyu tercih eden, tehlikeli durumlara atılmaktan çekinmeyen, ani karar verip atak davranabilen, şaka yapmaktan ve konuşmaktan hoşlanan kimselerdir. Kolay iletişim kurarlar, kolay arkadaş edinirler, geçimli, iyimser, gülmeyi-güldürmeyi seven insanlardır. Genellikle değişiklikten hoşlanırlar, kaygısız, kayıtsız ve sıkıntısızdırlar fakat kolay sinirlenip kendini kaybedebilirler. Duygularını kontrol etmede ve kendilerini engellemede her zaman başarılı değildirler (Akt. Pişkin, 2004).

İçedönük bireylerin antisosyal, soğuk, yalnız, insanlardan uzak duran ya da ketum oldukları şeklinde yapılan betimlemelerin kalıp yargısal olduğunu ve tek tip içedönük tanımı yapmanın doğru olmadığını savunan Henjum'a (1983) göre ise içedönükleri iki kategoride incelemek daha doğrudur. Araştırmacıya göre içedönükler A tipi içedönükler ve B tipi içedönükler olarak iki grupta incelenmelidir.

A tipi içedönükler, kendilerine yeten, kendilerine güvenen, çalışkan net hedefleri olan başarılı kimselerdir. Bu tip insanlar kendi iç deneyimleri ile ilgili aktiviteleri katılmayı tercih etseler de sosyal durumlarda genellikle yeterlidirler/işlevseldirler. B tipi içedönükler ise utangaç, sıkılgan, iletişim becerileri olmayan oldukça çekapank ve düşük kendilik kavramı olan insanlardır. Başkalarıyla bir şey yapmaları gerektiğinde güçlü korkular yaşamaktadırlar, kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmekte güçlük çekerler (Henjum, 1983).

Henjum'a (1983) göre B tipi içedönükler, toplumun olanaklarından yeterince yararlanamayan ve gelişme fırsatlarını kaçıran kişilerdir. İnsanlarla veya grupların önünde bir şeyler yapmaları gerektiğinde kalp atışları hızlanan, yüzleri kızaran veya sararan, duygu ve düşüncelerini ortaya koyarak etkileşim kurmakta güçlük çeken insanlardır. Bu nedenlerle Henjum (1983), B tipi içedönüklerin kendilerine odaklaşmaları, sıkılgan ve duyarlı olmaları sebebiyle başarılarının genellikle düşük olduğu ve yeni durumlarla karşılaştıklarında daha çok zorluk çektiklerini ifade etmiştir.

Henjum'un içedönük bireylerin iki grupta ele alınmasının gerektiği önerisinin kendisinden önceki ve sonraki araştırmalarda hiç ele alınmadığı görülmektedir.

Mudore (2002) ise, herkesin bir ölçüde hem içedönük hem de dışadönük özelliklere sahip olabileceğini belirtmekte ve içedönüklerin dışadönüklüğün temel özelliklerinden kabul edilen sosyal yönlerini geliştirebildikleri gibi, dışadönüklerin de sessiz ve düşünceli olma gibi özelliklere sahip olabileceklerini vurgulamaktadır.

Jung'a göre dışadönük tip sosyal bir tiptir, yabancı olduğu ortamlarda güvenlidir. Genellikle çevresiyle iyi geçinir, çevresiyle ters düştüğünde bile oraya bağlı olduğu söylenebilir; çünkü karşıtı olan içedönük tipin aksine, bir yana çekilmek yerine tartışmayı ve ağız kavgasını yeğler ya da çevresini kendi kalıplarına göre yeniden düzenlemeye çalışır. İçedönük tip, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir ve düşünmeyi harekete geçmeye yeğler (Fordham, 2001).

Dışadönükler iyimser ve coşkulu olma eğilimindedirler, ancak coşkuları sağlıklı biçimde sürmez. Diğer insanlarla olan ilişkileri gibi kolaylıkla ve kısa zamanda kurulur ve çabucak bozulurlar. Dışadönüklerin güçsüzlüğü iyi izlenim yaratmaya çok önem vermeleri ve yüzeysel olmalarından kaynaklanır. Topluluk içinde bulunmaktan hoşlanırlar ve yalnız kalmayı sevmezler. Topluma uyum sağladıklarından günün geçerli ahlaki değerlerini ve inançlarını genellikle kabullenirler ve verdikleri kararlarda bu basmakalıp değerlere uygun davranmaya çalışırlar (Fordham, 2001).

Jung, içedönüklük ve dışadönüklük kavramlarını, dört işlev olarak adlandırdığı duyum, düşünme, duygu ve sezgi kavramları ile birlikte ele almaktadır. Duyularımız yoluyla algılama, duyum; anlam ve kavrayış sağlayan, düşünme; tartan ve değerlendiren, duygu ve bize ilerdeki olasılıklardan söz eden, sezgidir.

Jung, içedönük ve dışadönük kişilik yapısını yukarıda sıralanan dört kavramla birlikte ilişkilendirerek çeşitli tiplere ayırmıştır:

Dışadönük duyumsal tip: Jung'a göre bu tip insanlar nesnel gerçeklerle, gerçekte nesnelerin nasıl olduklarıyla ilgilenirler. Bu tipteki bireyler cana yakın, neşeli kimselerdir, derin düşüncelere, detaylara ayıracak pek fazla vakitleri yoktur. Tehlikeli sporlardan hoşlanırlar, geleceği düşünmektense anı yaşamayı tercih ederler (Stevens, 1999).

İçedönük duyumsal tip: Jung'a göre dışadönük duyumsal tip nesnel etkilerin kuvvetiyle hareket ederken, içedönük duyumsal tip nesnel uyarıcının harekete geçirdiği öznel bir duyum tarafından yönlendirilmektedir. Nesnel uyarıların ayrıntılarına aşırı duyarlı, detaycı kişilerdir (Stevens, 1999).

Dışadönük düşünen tipler: Jung'a göre dışadönük düşünürün düşüncesinin yönü dış dünyadır. Nesnel gerçeklerle ilgilidir. Düşüncelerinin temelinde gelenekler yada günün geçerli inançları yer alır. Yani düşüncelerini genel "gerçeklerden" yola çıkarak edinir. Akılcı olmayanlardan hem hoşlanmaz hem de korkar. Duygularını bastırır. İnsanların zayıflıklarına karşı ilgisizdir ve onları anlamakta güçlük çeker. Genellikle dostluk ve arkadaşlık kavramlarını hor görür ve ailesine karşı zorbadır. Sağlam bir görev anlayışı vardır. Yaşama bakışında iyi yönler vardır, ancak bunları uygulayış şekli kalıp ve formüllere bağlı olup insancıl niteliklerden yoksundur (Fordham, 2001).

İçedönük düşünen tipler: Düşüncelere önem verirler ve düşünsel süreçlerden etkilenirler fakat düşünmelerinin hedefi ve kökeni dış gerçeklikler olmayıp kendi öznel algılarıdır. Bu düşünce ortaya sorular atar, kavramlar yaratır, geniş bakış açıları ve derinlemesine kavrayış sağlar. Dışarıdan bakıldığında, içedönük düşünür genellikle garip bir alan düşkünlüğünden dış dünya ile ilişkilerine çok az önem verir ya da onları hiç önemsemez. Diğer insanların yanındayken ya çekingen ve sessizdir ya da ilgisiz konuşmalar yapar. Kendi düşünceleriyle baş başa kalmayı yeğleyen bu kişiler yalnız kalmayı severler (Fordham, 2001).

Dışadönük duygusal tipler: Dışadönük duygusal tiplerin değerleri ve yargıları basmakalıp olma eğilimindedir ve sıkça görüştüğü kişilerle uyum içindedir. Bu insanlar genel olarak nazik ve geçimlidirler. Kendi başlarına kalmaktan hoşlanmazlar ve iç gözlemi hastalıklı bir tutum olarak değerlendirme eğilimindedirler. İş arkadaşları ve dostları arasında popülerdirler (Stevens, 1999).

İçedönük duygusal tipler: Öznel etkenler tarafından yönetilir. Genellikle soğuk bir izlenim yaratır. Aslında içe kapanıklığı nedeniyle hissetme

yoğunlaşmaktadır. Görünüşte çekingen olmalarına karşın dostları, acı çeken insanlar ya da gereksinimi olanlara karşı genellikle sevgi doludurlar. İçedönük duygusal tip uyumsuzdur. Şaşırtıcı biçimde dürüsttür. Kendisini bir oyun oynamaya zorlayanlar bile, büyük bir olasılıkla bunu beceremez. Güçlü duygusal bağlarla bağlı oldukları yakın çevrelerinde değerleri iyi bilinir, kalıcı ve güvenilir dostlukları vardır (Fordham, 2001).

Dışadönük sezgisel tipler: Nesnel gerçeklerle başa çıkmak için genellikle sezgilerini kullanırlar. Yeniliklerden hoşlanırlar, yeni arkadaşlar, hobiler ve düşünceler edinirler (Stevens, 1999). Dış olanakları değerlendirmede olağanüstü başarılıdırlar. Sabırsız olmaları ve her zaman yeni olanaklar peşinde koşmaları nedeniyle sıkça kendi işlerinin sonunu göremezler (Fordham, 2001).

İçedönük sezgisel tipler: Bu tip insanlar sezgi yeteneğiyle yaşar. Bilinen, güvenilir ya da yerleşik şeylerden hoşlanmazlar. Yeni bir şey peşinde olduğu zamanlarda öteki insanların duygularına ve inançlarına karşı acımasızdırlar. Kendi sezgici bakış açısına bağlı ahlak anlayışına sahiptirler (Fordham, 2001).

Diğer yandan Shapiro ve Alexander (1975) ve Loevinger (1976), Jung'un tanımını yorumlayıp, içedönüklerin tuhaf insanlar olmadıklarını ancak dışadönüklerden farklı olarak, kendi öznel ilgi alanlarına odaklandıklarını ifade etmiştir (Akt. Henjum, 1983). Mudore (2002), içedönük bireylerin yalnız kalma isteklerinin toplumda sıkça anti-sosyal kişilik özelliği gibi algılandığını vurgularken, Henderson ve Zimbardo (1998), içedönüklüğü, sosyal olmayan bireysel etkinlikleri ve yalnızlığı tercih etme durumu olarak tanımlamıştır.

Fordham'a (2001) göre de içedönükler, toplumdan hoşlanmazlar, büyük topluluklar içinde kendilerini yalnız hissederler. Genellikle toplum içinde nasıl davranılacağını öğrenemedikleri görülür. Nazik, savruk ve titizdirler. Vicdan sahibi, kötümser ve eleştirci oldukları ve en iyi niteliklerini kendilerine sakladıkları için kolaylıkla yanlış anlaşılırlar. Enerjilerini başkalarını etkilemek için harcamadıkları ve sosyal etkinliklerde

kullanmadıkları için olağan üstü bilgi sahibi oldukları veya bazı yeteneklerini çok geliştirebildikleri görülür.

Bu bölümde ergenlik döneminin gelişim özellikleri, akran baskısı kavramı, benlik ve özsaygı kavramları (Coopersmith ve Rosenberg'e göre), içedönüklük-dışadönüklük kişilik özellikleri üzerinde durulmuştur. Bundan sonraki bölümde yurtiçinde ve yurtdışında yapılan ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde akran baskısı, özsaygı ve dışadönüklük kişilik özelliği ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Akran Baskısı İle İlgili Araştırmalar

Yurtdışında yapılan araştırmalarda 1950 yıllarından itibaren akran baskısı konusu üzerinde durulmakla birlikte, bu çalışmalar anne-baba akran etkisi, sigara içme ve risk alma davranışları konularında yoğunlaşmaktadır. Yapılan literatür incelemeleri sırasında akran baskısı düzeyi ile özsaygı düzeyi ve dışadönük kişilik özelliği konularında yapılan bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Shilts (1991), 7. ve 8. sınıflarda okumakta olan 237 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada, uyuşturucu-alkol kullanımı, ders dışı okul aktivitelerine katılım, akran etkisi ve kişisel tutumları incelemiştir. Sonuç olarak uyuşturucu-alkol kullananların ders dışı aktivitelere az katıldıkları, arkadaşları ile ailelerinden daha fazla zaman geçirdikleri ve uyuşturucu-alkol kullanan kişilerle arkadaşlık yaptıkları bulunmuştur.

Giordano ve Cernkovich (1993), 12-19 yaşlar arasında bulunan 942 zenci ve beyaz ergen ile gençlerin kendi tanımladıkları sosyal ilişki ağlarını araştırmışlardır. Araştırma bulguları beyaz ergenler için akran grubuna kabulün daha önemli olduğu, akran onayına daha fazla ihtiyaç duydukları, arkadaşlık ve dostluğu daha çok önemsedikleri ve daha fazla akran baskısı yaşadıklarını göstermektedir. Yaşanan akran baskısının seviyesinde cinsiyetler arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. Ayrıca araştırma sonuçları, anne-baba ile olumlu ilişkilere sahip zenci ergenler üzerinde akran etkisinin daha az olduğunu ve ergenlikle ilgili çalışmalarda etnik yapının göz önüne alınmasının önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Steinberg ve Fletcher (1994), ergenlerin maddeyi kötüye kullanımında, ailenin kontrolünü ve gençler üzerindeki akran etkisinin ortak yönlerini incelemişlerdir. 6500 öğrenci ile yapılan çalışma iki yıl sürmüştür. Araştırma sonucu, anne-baba kontrolü ve madde kullanımı arasında negatif ilişki olduğunu ve madde kullanımında akran etkisinin yüksek olduğunu göstermiştir. Bulgular, uyuşturucu kullanan ergenlerin kendileri ile benzer düşünceye sahip kişileri arkadaş olarak tercih ettiklerini göstermektedir.

Lashbrook (2000), yaşları 19-23 arasında değişen 12 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı nitel bir çalışmada, gençlerin dışlanmak, işe yaramaz-beceriksiz biri olarak algılanmak, yalnızlık, arkadaş grubundan soyutlanmak gibi olumsuz duygulardan kaçınmak için akran baskısına boyun eğdiklerini bulmuştur. Ayrıca, arkadaş baskısına uymanın nedeni olarak yalnız kalma korkusunun önemli rol oynaması nedeniyle kampüste yaygın bir davranış olan alkol kullanımının da arttığı ifade edilmiştir. Ergenlerin, arkadaşlarının alay edeceği korkusu ile ve bundan duydukları utançla arkadaş baskısı yaşadıkları bulunmuştur.

Sim (2000), Singapur'da 7, 8, 9 ve 10. sınıflardan 555 ergeni, olumsuz akran baskısına duyarlılık ve özsaygı ile ifade edilen psikososyal yeterlilik için anne babanın ergenlere yönelik ilgilerinin rolü ve önemi açısından incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda anne babanın ilgileri ile özsaygı ve psikososyal yeterlilik arasında pozitif ilişki bulunurken, olumsuz akran baskısı ile arasında negatif ilişki saptanmıştır.

Santor, Messevey ve Kusumakar (2000), ergenlerde uyarlık, popülerlik ve akran baskısını; okul performansı, cinsiyet tutumları ve kötüye kullanımı belirlemek amacıyla incelemişlerdir. Araştırmaya 11. ve 13. sınıfa devam eden 148 öğrenci katılmıştır. Sonuç olarak, akran baskısı ve akran uyarlılığının risk alma davranışları ve psikososyal güçlüklerle ilişkili olduğu, kötüye kullanma ve çalma davranışları ile ilişkili olmadığı bulunmuştur. Ayrıca, antisosyal aktivitelere katılımı akran baskısı açısından cinsiyetler arasında fark bulunmazken, antisosyal aktiviteler olarak tanımlanan kötüye kullanım (dayak vb.), hırsızlık, toksin madde almış durumda bisiklet kullanma gibi davranışlarda erkeklerin puanı kızlarınkinden daha yüksek bulunmuştur.

Fuligni ve Eccles, Barber ve Clements (2001), erken ergenlik dönemindeki akran baskısının uzun dönem sonuçlarını incelemişlerdir. 7. sınıfta problem davranışlar ve 10. ve 12. sınıfta akademik başarı üzerinde durmuşlardır. Sonuç olarak pek çok genç aile ve arkadaşlarından sağlıklı bir şekilde bağımsızlaşmakla birlikte, arkadaşlara (arkadaş baskısına) uymanın gencin gelecekteki davranışları için olumsuz etkileri olabileceği bulunmuştur. Aile kurallarını ihlal eden, okul ödevlerini bırakmaya niyetli olan ve arkadaşları arasında popüler olmak isteyen gençler ciddi davranış problemleri ve düşük akademik performans sergilemişlerdir. Bu gençler 10 ve 12. sınıflarda da ciddi davranış problemleri sergilemişlerdir.

Finlandiya'da 12-16 yaşlar arasındaki 321 ergen (164 erkek, 157 kız), anne-babaları ve en iyi arkadaşları ile yapılan çalışmada sigara ve alkol kullanımının anne-babaların ve arkadaşların bu maddeleri kullanmaları ile ilişkisi araştırılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda sigara içme davranışında annenin babadan daha önemli bir model oluşturduğu ve her iki ebeveynin de alkol kullanımının da önemli modeller oldukları bulunmuştur. Ancak arkadaşların sigara ve alkol kullanımında etkisinin anne-babanın etkisinden çok daha önemli boyutlarda olduğu bulunmuştur (Björkqvist, Batman, Aman-Back 2004).

Yukarıda verilen araştırmalar, ergenlerin istenmeyen, sorunlu veya suçlu davranışlara katılmalarında akran baskısının etkili olduğunu ve akran baskısına uğramaya ergenin arkadaşları tarafından kabul edilme ihtiyacının neden olduğunu ayrıca anne-baba ile olumlu ilişkileri olan ergenlerin daha az akran baskısına uğradıklarını göstermektedir.

Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde, ülkemizde akran baskısı konusu ile ilgili çok az sayıda araştırma yapıldığı görölmüştür.

Delikara (2000), yaptığı çalışmada ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkiyi kontrol kuramına göre incelemiştir. Araştırma 14-17 yaş arasındaki 696 kız ve erkek öğrenci ile yapılmıştır. Bu çalışmada çalma ve fiziksel saldırganlık alt ölçeklerinde erkeklerin puan ortalamaları kızların puan ortalamalarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bağlılık ve güven alt ölçeğinde kızların lehine, cinsiyet açısından anlamlı fark bulunmuştur. Ayrıca sapkın akranlara sadakat alt ölçeğinde ise erkekler kızlara göre anlamlı olarak yüksek puan almışlardır.

Kıran (2002) İstanbul İl'inde 718 (311 kız, 407 erkek) lise ikinci sınıf öğrencisi ile yaptığı çalışmada kız ve erkeklerin akran baskısı düzeyleri yükseldikçe risk alma davranışının arttığı yani akran baskısı düzeyi yüksek olanların düşük ve orta olanlara göre risk alma davranışına daha fazla katıldıkları, ayrıca akran baskısı düzeyi aynı kız ve erkekler açısından bakıldığında erkeklerin kızlara göre riskli davranışlara daha fazla katıldıkları bulunmuştur. Akran baskısı düzeyi düştükçe sigara içme davranışının sıklığının azaldığı da bulgular arasındadır. Ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin akran baskısı ile okul başarıları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulmuştur. Yani akran baskısı düzeyi düşük olan kız ve erkekler, akran baskısı düzeyi orta ve yüksek olan kız ve erkeklere göre okulda daha başarılıdır.

Beyaz (2004), 525 lise öğrencisi ile yaptığı araştırmasında heyecan arama gereksinimi ve akran baskısının ergenlerin risk alma eğilimleri ile ilişkisini incelemiştir. Sonuç olarak heyecan arama faktörlerinin, ergenlerin risk alma davranışları üzerinde yüksek düzeyde etkili olduğu fakat akran baskısının ergenlerin risk alma eğilimlerini anlamlı düzeyde yordamadığı bulunmuştur.

Akran baskısı ile ilgili yurtiçinde yapılan çalışmalarda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla akran baskısına uğradıkları bulunmakla birlikte akran baskısı ve risk alma davranışının ilişkisi konusunda farklı sonuçlar bulunmuştur.

Özsaygı ile İlgili Araştırmalar

Yapılan literatür incelemeleri sonucunda akran baskısı düzeyi, özsaygı düzeyi ve dışadönüklük kişilik özelliğini inceleyen bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle araştırmacı tarafından konu ile ilgili bulunan özsaygı düzeyi ile suçlu ergen davranışı, risk alma, cinsiyet, sigara içme ve okuldan ayrılma konularında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Bynner, O'Malley ve Backman (1981) 10.,11. ve 12. sınıflara devam etmekte olan 1471 erkek öğrenci ile yaptıkları araştırmada özsaygı düzeyinin suçlu ergen davranışı ve akademik başarı üzerinde bir etkisinin olmadığını bulmuşlardır.

Barnes ve Farrier (1985) yaptıkları araştırmada 263 kız ve 220 erkek olmak üzere 583 gencin özsaygısını incelemiş ve kızların özsaygılarının erkeklerden daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Gonzalez, Field, Yando, Gonzalez, Lasko, Bandell (1994) yaptıkları araştırmada ergenlerin risk alma davranışlarının, ergenin anne-baba ve akran ilişkileri, sosyal destek, aileye karşı sorumluluk, özsaygı, depresyon ve

ilaç kullanımı ile ilişkisini incelemişlerdir. 440 ergenle yapılan çalışma sonucunda sporlarla ilgili risk alan gençlerin daha çok tehlikeli riskler aldıkları ancak özsaygı düzeylerinin risk almayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Abermathy, Massad ve Romano-Dwyer (1995) ergenlerin özsaygı düzeyi ve sigara içme davranışı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 6. ve 10. sınıf arasında okuyan 3567 öğrenci ile yapılan çalışmada 6. ve 8. sınıflardaki kız ergenlerin sigara içme davranışlarında özsaygı düzeyleri önemli bir etken olarak ortaya çıkarken herhangi bir sınıftaki erkek öğrenciler için aynı sonuç elde edilememiştir. Bu veriler, kız öğrencileri sigaraya başlama ve sürdürmeye iten etkenlerin erkek öğrencilerden daha farklı olabileceğini göstermektedir.

Rumberger (1995) 17424 öğrenci ile 2 yıl boyunca sürdürdüğü araştırmasında 8. sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeyleri ve okuldan ayrılmaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Öğrencilerin özsaygı düzeyleri ile okuldan ayrılma davranışları arasında ilişki bulamamıştır.

Chubb ve Fertman (1997) yaptıkları çalışmada dört yıl boyunca (9, 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerinde) 174 öğrencinin özsaygı düzeylerini incelemişlerdir. Sonuç olarak özsaygı düzeyi üzerinde cinsiyetin erkekler lehine anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Wu ve Smith (1997) tarafından özsaygının alt boyutları incelenmiştir. Davranışsal temas'da kızlar lehine, atletik yeterlilik'te erkekler lehine cinsiyet farklılıkları bulunmuştur. Ancak eğitsel yeterlilik, sosyal yeterlilik, fiziksel algı ve global kendilik değeri boyutlarında cinsiyetler arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Knox, Jeanne, Robert, Ellen Greene (2000) tarafından yapılan çalışmada 85 erkek ve 127 kız olmak üzere toplam 217 lise öğrencisi ile yapılan çalışmada kız ve erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunamamıştır.

İreson, Halloom ve Plewis (2001) tarafından, 3200 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada kızların özsaygılarının erkeklerden daha düşük olduğu saptanmıştır.

Yurtdışında yapılan bazı araştırma bulguları cinsiyetin özsaygı düzeyi üzerinde etkisi olmadığını gösterirken bazı araştırmalar ise cinsiyetin özsaygı düzeyi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Pişkin (1996) yurtdışında yapılan özsaygı düzeyi ve cinsiyeti ele alan araştırmalardan 126 tanesini incelemiştir. Sonuç olarak bu araştırmalardan %75'i özsaygı düzeyi üzerinde cinsiyetin etkili olmadığını, %16'sı erkekler lehine anlamlı fark olduğunu ve %9'u ise kızlar lehine anlamlı fark olduğunu bulmuştur.

Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Güngör (1989) lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenleri incelediği araştırmasına 574'ü kız, 512'si erkek olan lise1. ve lise 3. sınıf öğrencilerini almıştır. Araştırmada kız ve erkeklerin özsaygı düzeyleri arasında önemli bir fark bulunamamış, ilk ve son çocuk olanların ortanca çocuk olanlara göre özsaygılarının yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, ailelerin gelir düzeyleri yükseldikçe, ergenlerin özsaygı düzeyleri de artmaktadır. Anne- babalarının öğrenim düzeyleri orta ve yüksek olan ergenlerin özsaygıları ise, öğrenim düzeyleri düşük olan anne-babaların çocuklarına göre yüksektir. Akademik olarak başarılı olan öğrencilerin özsaygı düzeyleri de, kendilerini başarısız olarak algılayanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Arıcak'ın (1995) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada kız ve erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Erdoğan (1995) 138 erkek ve 136 kız lise öğrencisi ile yaptığı araştırmada benlik kavramı örüntülerinin cinsiyete bağlı olarak dürtü kontrol, duygusal durum, vücut ve benlik imajı alt skalalarında erkek öğrenciler lehine

anlamalı farklılaşma gösterdiğini bulmuştur. Öte yandan sosyal ilişkiler, üstün uyum ve eğitsel ve mesleki amaçlar alt skalalarında kız öğrenciler aleyhine anlamalı farklılaşma gösterdiğini bulmuştur.

Durak'da (1997), 192 kız, 198 erkek olmak üzere toplam 390 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmasında kız ve erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında anlamalı bir fark bulunamamıştır.

Suner (İkiz)'in (2000) İzmir'de bir Anadolu Lisesi, bir kolej ve bir genel lisede okuyan toplam 184 lise ikinci sınıf öğrencisi ile yaptığı çalışmada özel okulda okuyan ve sosyoekonomik seviyesinin yüksek olduğunu ifade eden, kendini fiziksel olarak beğenen ebeveynlerine sorunlarını rahatlıkla anlatabilen, doğru karar verip doğru davrandığına kendisi inanan ve ailesinin de inandığını düşünen, okulda ders dışı etkinliklere katılan ve okulunu sınavla okumaya hak kazandığı için tercih eden öğrencilerin özsaygı düzeyi diğerlerinden daha yüksek bulunmuştur.

Erol (2000), 15-16 yaşları arasında endüstri meslek lisesine veya resmi liseye devam eden 941 öğrenci ile yaptığı çalışmada, endüstri meslek lisesi öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin çalışan ve resmi liseye devam eden öğrencilere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Başkara (2002), lise birinci ve üçüncü sınıfa devam etmekte olan 555 öğrenci ile yaptığı çalışmada kız öğrencilerin özsaygılarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Ülkemizde özsaygı düzeyi ve cinsiyeti ele alan araştırmalar incelendiğinde genellikle kızlar ve erkekler arasında anlamalı fark bulunamamıştır. Bazı çalışmalarda ise erkekler lehine anlamalı fark bulunmuştur. Pişkin (1996) yaptığı çalışmasında özsaygı düzeyi ve cinsiyeti ele alan araştırmaları gözden geçirmiştir. Sonuç olarak ülkemizde yapılan 12 çalışmadan on bir tanesinde kızlar ve erkekler arasında anlamalı fark bulunamazken bir tanesinde (Özoğul, 1988) erkeklerin özsaygı düzeyinin kızlardan yüksek olduğu bulunmuştur.

İçedönüklük ve Dışadönüklük İle İlgili Araştırmalar

Yapılan literatür incelemeleri sonucunda içedönük kişilik ve dışadönük kişilik konusunda yapılan araştırmaların genellikle iki kişilik tipini karşılaştırdıkları görülmüştür. Ancak bu kişilik özellikleri ile akran baskısına uğrama düzeyi ve özsaygı düzeyinin incelendiği bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle bu bölümde konuyla ilgili olduğu düşünülen araştırmalar yer verilmiştir.

Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Fouts (1975), yaptığı araştırmada dışadönüklerin içedönüklere oranla sosyal ortamlarda daha fazla pekiştireç ve daha az ceza aldıklarını bulmuştur. Dışadönüklerin, içedönüklere oranla model alma anlamında sosyal etkiye daha açık olmaları ve daha fazla taklit edebilmeleri onların sosyal pekiştireçlerinin fazla olmasında etkili olduğu görülmüştür.

Suda ve Fouts (1980), sosyal dışsal değişkenlerin ve arkadaş varlığının içedönük-dışadönük çocukların acil bir durum karşısında yardım etme davranışlarına olan etkilerini inceledikleri araştırmada, 38 içedönük ve 38 dışadönük 6. sınıf öğrencisiyle çalışmışlardır. Ortamda bir arkadaşın bulunmasının içedönük-dışadönük çocukların yardım etme koşullarını belirlemede etkili olduğunu bulmuştur. Araştırma sonuçları, dışadönük çocukların içedönüklere oranla, ortamda bir arkadaş olduğunda daha aktif bir şekilde yardımcı olduklarını göstermektedir.

Myers ve Diener (1995), tarafından mutlu insanların ortak özelliklerini belirlemeye yönelik yapılan çalışmada, mutlu insanların aynı zamanda, özsaygı düzeylerinin de yüksek olduğu, kişisel kontrolün kendilerinde olduğuna inanıp bunu yerine getirdikleri, iyimser ve dışadönük oldukları saptanmıştır.

Harrington ve Loffredo (2001), yaptıkları araştırmada, içedönük ve dışadönük öğrencilerin Psikolojik İyi Olma Hali Ölçeği'nden almış oldukları

puanları karşılaştırmışlardır. Araştırma sonuçları, dışadönük öğrencilerin kendilerini daha fazla kabul ettikleri, diğer bireylerle daha olumlu ilişkiler kurdukları, kendilerini daha özerk algıladıkları, çevreye karşı kontrolün kendilerinde olduğunu hissettikleri, yaşam amaçlarının daha net olduğunu ve kişisel gelişimlerinin daha olumlu olduğunu ortaya koymuştur.

Amihai-Hamburger, Wainapel ve Fox (2002), internette düzenli olarak sohbet eden, yaşları 20-32 arasında değişen, 40 ileri teknoloji çalışanı üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçları, içedönüklerin kendilerini gerçek yaşamda yeterince ortaya koyamamalarından ötürü internet ortamında sohbet ettikleri kişilere kendilerini daha fazla açarken dışadönüklerin geleneksel yüz yüze etkileşimlerde kendilerini daha çok açtıklarını göstermektedir.

Konu ile ilgili yurtdışında yapılan çalışmalarda, dışadönüklerin sosyal etkiye daha açık oldukları, ortamda bir arkadaş varken daha aktif yardım ettikleri, daha mutlu ve iyimser oldukları, diğer bireylerle daha olumlu ilişkiler kurdukları, yüz yüze etkileşimde daha iyi oldukları bulunmuştur.

Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Yurtiçinde yapılan içedönüklük-dışadönüklük kişilik özelliklerinin incelendiği çalışmalarda üniversite tercihleri, uyum düzeyleri, dil öğrenme yetenekleri ve stratejileri konularında çalışılmıştır. Akran baskısı düzeyi ve özsaygı düzeyini ele alan bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Dartan (1990) Atatürk Eğitim Fakültesi ve Gazi Eğitim Fakültesi'nde okuyan öğrencilerin tercih sıralamaları ile kişilik özelliklerini karşılaştırdığı araştırmada bu iki Eğitim Fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının tercih sıralamaları ile kişilik özellikleri arasında anlamlı fark bulmuştur. İki eğitim fakültesinde okuyan on ve daha sonraki tercihli öğrenci grubu psikotizm, dışadönüklük ve nörotizm boyutlarından ilk üç tercihli öğrenci grubuna göre daha yüksek puan almıştır.

Soyer'in (1992) yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin sosyal içedönüklük ve dışadönüklük kişilik özelliği ve bu özelliklerin uyum düzeylerine etkisi incelenmiştir. Karışık kişilik özelliği gösteren öğrencilerin "genel, sosyal ve kişisel" uyum düzeylerinin, sosyal içedönüklere göre daha yüksek, sosyal dışadönüklere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca sosyal dışadönük kız ve erkek öğrencilerin " genel, sosyal ve kişisel uyum" düzeylerinin karışık ve içedönük kız ve erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sarıçoban (1994) tarafından Gaziantep Üniversitesi yabancı dil hazırlık sınıfına devam eden öğrenciler üzerinde yapılan araştırmada içedönük ve dışadönük öğrencilerin kullandıkları dil öğrenme stratejileri açısından aralarında anlamlı fark bulunamamıştır.

Kaya'nın (1995) Orta Doğu Teknik Üniversite'si yabancı dil hazırlık sınıfında okuyan öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmada, öğrencilerin yabancı dil öğrenirken kullandıkları öğrenme stratejileri bakımından içedönük ve dışadönük öğrenciler arasında anlamlı fark bulunamamıştır.

Atbaş (1997) tarafından Erciyes Üniversitesi'nde yabancı dil hazırlık sınıfına devam eden öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada, içedönük öğrencilerin yabancı dil öğrenmede dışadönük öğrencilerden anlamlı biçimde daha başarılı oldukları bulunmuştur.

Altınoğlu-Dikmeer (1997) tarafından yapılan çalışmada sosyal beceri eğitiminin sosyal içedönük ergenlerin içedönüklük düzeylerine etkisi incelenmiştir. Sosyal beceri eğitiminin ergenlerin sosyal içedönüklük düzeylerinde anlamlı bir azalma sağladığı bulunmuştur.

Yurtiçinde yapılan araştırmaların sonuçları incelendiğinde dil öğrenme konusunda yapılan üç çalışmadan ikisinde iki kişilik tipi arasında anlamlı fark bulunamazken yalnız birinde dışadönük kişilik özelliğine sahip bireyler lehine anlamlı fark bulunmuştur. Ayrıca dışadönüklük kişilik özelliğine sahip bireylerin daha uyumlu oldukları bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Lise 1. sınıf öğrencilerinin, akran baskısı, özsaygı ve içedönüklük-dışa dönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre incelenmesini amaçlayan bu araştırma, tarama modeli bir araştırmadır. Varolan durumu varolduğu haliyle, betimlemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2003-2004 öğretim yılında Ankara İli, Keçiören İlçesinde bulunan Kalaba Lisesi, Kalaba Kız Meslek Lisesi ve Keçiören Endüstri Meslek Lisesi, birinci sınıfına devam etmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Genel liseden 200, kız meslek lisesinden 200 ve endüstri meslek lisesinden 200 öğrenci olmak üzere toplam 600 öğrenci araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Kalaba Lisesi lise birinci sınıf öğrencilerinden toplam 200 öğrenci rastgele (random) örnekleme yoluyla çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Keçiören Kalaba Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi Bölümünden 39, Tekstil Konfeksiyon Bölümünden 32, Cilt Bakımı Bölümünden 28, Ağırlama Gıda Bölümünden 36, El Sanatları Teknolojileri Bölümünden 32 ve Tasarım Teknolojiler Bölümünden 33 öğrenci olmak üzere toplam 200 öğrenci rastgele (random) örnekleme yoluyla çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Keçiören Endüstri Meslek Lisesi Dokuma Bölümünden 17, Telekomünikasyon Bölümünden 21, Tesviye Bölümünden 28, Metal İşleri Bölümünden 32, Mobilya ve Dekorasyon Bölümünden 23, Elektronik Bölümünden 32, Elektrik Bölümünden 30 ve Kuyumculuk Bölümünden 17 öğrenci olmak üzere toplam 200 öğrenci rastgele (random) örnekleme yoluyla çalışma grubuna dahil edilmiştir. Çalışma grubunda toplam 600 öğrenci bulunmaktadır.

Çalışma grubuna genel liseden her iki cinsiyetteki öğrenciler alınmakla birlikte kız meslek lisesinden yalnız kız öğrenciler ve endüstri meslek lisesinden yalnız erkek öğrenciler gruba dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri "Akran Baskısı Ölçeği" ile, özsaygı düzeyleri "Coopersmith Özsaygı Envanteri (Kısa Formu)" ile içedönüklük-dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları ise "Eysenck Kişilik Envanteri" Dışadönüklük Alt Testi ile ölçülmüştür.

1-Akran Baskısı Ölçeği

"Akran Baskısı Ölçeği", Kıran tarafından (2002) geliştirilmiş olup toplam 34 maddeden oluşmaktadır. "Hiçbir Zaman", "Ara sıra", "Orta Sıklıkta", "Sık Sık" ve "Her Zaman" seçeneklerinden oluşan 5'li Likert Tipi bir ölçektir. Puanlama yapılırken 5 puan "her zaman", 4 puan "sık sık", 3 puan "orta sıklıkta", 2 puan "ara sıra" ve 1 puan "hiçbir zaman" seçeneklerinin karşılığıdır. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 170, en düşük puan ise 34'tür. Ölçekten alınan puanın yükselişi öğrenciler üzerindeki akran baskısının yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin yapı geçerliliğini saptamak için faktör analizi kullanılmıştır. Faktör analizi sonucunda toplam varyans %40,53 olarak bulunmuştur (Kıran, 2002). Açıklanan varyans oranının %30'un üzerinde olması, davranış bilimleri test geliştirme çalışmaları için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk,2002).

Akran Baskısı Ölçeği'nin güvenilirliği iç tutarlık, madde toplam korelasyonları ve test tekrar test güvenilirliği yöntemleri ile incelenmiştir. Ölçeğin tümü için hesaplanan içtutarlık (Cronbach-alfa) katsayısı .90 (n=208)

olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuç 1'e yakın olduğu için ölçeğin tutarlı olduğuna karar verilmiştir. Deneklerin ölçeğin her bir maddesinden aldıkları puanlarla, tüm ölçekten aldıkları puanlar arasındaki madde toplam korelasyon katsayıları ise en düşük korelasyon katsayısına sahip madde için .30 ($p<.01$), en yüksek korelasyon katsayısı ise .59 olarak bulunmuştur. Madde toplam korelasyon katsayıları ortalaması .45'dir.

Bu sonuç madde toplam korelasyonlarına göre ölçek maddelerinin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Ayrıca Akran Baskısı Ölçeği'nin kararlılık anlamındaki güvenilirliğini belirlemek için lise 2. sınıfa devam eden 208 öğrenciye 3 hafta ara ile iki kez ölçek uygulanmıştır. Test tekrar test güvenirlik katsayıları ölçeğin tümü için .82 olarak hesaplanmıştır.

Bu bulgular ölçeğin güvenilir olduğu konusunda yeterli kanıt ortaya koymaktadır (Kıran, 2002).

2- Coopersmith Özsaygı Envanteri

Araştırmada, grupların özsaygılarını ölçmek için Coopersmith Özsaygı Envanteri kısa formu kullanılmıştır. Envanterin kısa formunda global özsaygıya ilişkin toplam bir puan elde edilmektedir (Ek:2). Coopersmith Özsaygı Envanteri kısa formu toplam 25 maddeden oluşmaktadır. Envanterin formatı, öğrencilerin her bir maddeyi ve bu maddelerde belirtilen ifadeleri onların genellikle hissettiklerini tanımlıyor ve onlara çoğunlukla uygun geliyorsa, ilgili sorunun karşısındaki "evet" sütununa bir çarpı işareti (X), bu ifadeler onların genellikle hissettiklerini tanımlamıyor ve onlara çoğunlukla uygun gelmiyorsa bu durumda "hayır" sütununa bir çarpı işareti koymalarını gerektirmektedir.

Envanter için beklenen cevaplara "1" puan diğer cevaplara "0" puan verilmekte olup ölçekten maximum 25 puan alınabilmektedir.

Envanterin Psikometrik Özelliklerine İlişkin Yapılan Çalışmalar

Coopersmith (1959) aracın test-tekrar güvenirlik katsayısını 0.88 (5 hafta arayla) ve 0.70 (3 yıl arayla) bulmuştur. Yine Coopersmith (1967) aracın Kuder Richardson güvenirlik katsayısını kızlar için .91 ve erkekler için .80 olarak bulduğunu belirtmektedir. Kimball (1973) aracın iç-tutarlık katsayısını bulmak için Kuder-Richardson-20 formülünü kullandığı araştırmasında, 4. sınıf öğrencileri için .92 ve 7. sınıf öğrencileri için ise .89 düzeyinde güvenirlik katsayıları elde etmiştir.

Johnson ve arkadaşları (1983) tarafından aracın yapı geçerliliğini saptamak amacıyla yapılan bir çalışmada yazarlar, “Coopersmith Özsaygı Envanteri”, “Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği” (Piers,1969; Piers&Harris,1964) ve Crandall, Crandall ve Katkowsky (1965) tarafından geliştirilen “Çocuklar İçin Sosyal İstenirlik Ölçeği”ni 5. sınıfta okumakta olan 55 erkek ve 50 kız öğrenci üzerinde uygulamışlardır. Bu çalışmada her öğrencinin benlik kavramı aynı zamanda öğretmenlerinin bakış açısıyla da değerlendirilmiştir. Bu amaçla Coopersmith ve Gilbert, (1982) tarafından geliştirilen “Coopersmith Davranışsal Akademik Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Regresyon analizi sonuçları Coopersmith Özsaygı Ölçeği’nin convergent geçerliğini (Piers-Harris’in Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği ve Coopersmith Davranışsal Akademik Değerlendirme Ölçeği yönünden) ölçeğin farklı akademik başarı yönünden duyarlılığını(alfa katsayısı= .86) göstermiştir.

Envanter ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Envanteri ilk kez Türkçe’ye çevirerek ülkemizde uygulayan kişi Özoğul (1988) dur. Araştırmacı ilkokul 4. ve 5. sınıfta okuyan 120 öğrenci üzerinde yaptığı incelemede aracın güvenirlik katsayısını .77 olarak bulmuştur.

Güçray (1989) ölçme aracını 3., 4. ve 5. sınıf öğrencileri (23 erkek ve 28 kız) üzerinde 2 hafta arayla uygulamış ve .70 güvenirlik katsayısı

bulmuştur. Aynı yazar daha sonra 9-11 yaşlarındaki 583 ilkokul çocuğu üzerinde uyguladığı aracın güvenirlik (KR-21) katsayısını .83 olarak saptamıştır.

Pişkin (1996), lise 3. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmasında aracın güvenirliğini saptamak amacıyla hem Kuder Richardson-20 formülünü hem de test yarılama yöntemini (içtutarlık katsayısı) kullanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre Coopersmith zsaygı Envanteri'nin KR-20 katsayısı .76 ve iç-tutarlık katsayısı .76 olarak hesaplanmıştır.

Bu bulgular Coopersmith zsaygı leği Kısa Formunun geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

3-Eysenck Kişilik Envanteri

Eysenck Kişilik Envanteri günümüzde tüm dünyada içedönük ve dışadönük kişilik yapısının ölçülmesinde en yaygın kullanılan lme araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Envanter temelde patolojik semptomları değil, daha çok normal davranışları saptamak için geliştirilmiştir (Pişkin,2004).

H.J.Eysenck ve S.B.G. Eysenck, bütün kişilik özelliklerinin üç boyutta incelenebileceğini ileri sürmüştür; P(Psikotizm), N(Nrotizm) ve E (Dışadönüklük). Bu kişilik boyutlarını ölçmek amacıyla uzun yıllar süren çalışmaları sırasında bir dizi kişilik envanteri geliştirmişlerdir.

İlk olarak Maudsley Tıbbi Envanteri geliştirilmiştir. Bu envanter 40 maddeden oluşup nrotizmi ölçmeyi amaçlamaktadır. Bundan sonra geliştirilen Maudsley Kişilik Envanteri (MPI), nrotizmin yanı sıra içedönüklük-dışadönüklüğün ölçülmesi için geliştirilmiştir. Daha sonra Eysenck ve Eysenck (1964), Maudsley Kişilik Envanteri'ne yalan leğini (L) ilave edip geliştirmiş ve Eysenck Personality Inventory (EPI) oluşturulmuştur.

Eysenck Kişilik Envanteri (EPQ), H.J.Eysenck ve S.B.G. Eysenck tarafından geliştirilmiş olan yetişkin kişilik envanterleri dizisinin son formudur ve bu envanter dört ayrı ölçeğe ait (psikotizm, dışadönüklük, nörotizm ve yalan) 90 asıl ve 11 yedek olmak üzere toplam 101 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin 23 tanesi nörotizm, 21 tanesi dışadönüklük, 25 tanesi psikotizm ve 21 tanesi de yalan ölçeğine aittir.

Her madde için “evet” ve “hayır” seçenekleri vardır. “Hayır” yanıtı verilmesi gereken sorular dışındaki sorulara “evet” yanıtı verilmiş ise 1 puan, hayır yanıtı verilmesi gereken sorulara hayır yanıtı verilmişse 1 puan alınır. Dışadönüklük bölümünde 13, psikotizm bölümünde 6, nörotizm bölümünde 11 ve yalan bölümünde 14 toplam puanın üzerine çıkıldığında ölçülen değişkene ilişkin belirtinin arttığı söylenebilir (Öner,1997).

Bu araştırmada kullanılan Eysenck Kişilik Envanteri Türkçe’ye Topçu (1982) tarafından çevirip uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Topçu (1982) 566 erkek ve 526 kadın toplam 1092 kişilik Türk örneklem grubuna testi uygulayarak testin tüm ölçeklerinin Türkçe formlarının kabul edilir düzeyde güvenilir olduğunu bulmuştur. Elde edilen tüm güvenirlik katsayıları $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Testin tüm ölçeklerinin ilgili kişilik boyutlarını ölçmek için güvenle kullanılabileceği ifade edilmiştir (Akt. Tokgöz, 1997).

Ökte (2001) Burdur İl Merkezindeki orta öğretim kurumlarında okumakta olan 102 öğrenci ile başladığı çalışmasını üç ay sonra bu öğrencilerden ancak 70’i ile tamamlayabilmiştir. Her iki uygulama arasındaki ilişki için Pearson-momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Test-tekrar test güvenirliği dışadönüklük için 0,96 olarak bulunmuştur. Tüm ölçeğe ait test-tekrar test güvenirliği ise 0,97’dir.

İç tutarlık anlamındaki Cronbach-alfa güvenirlik katsayısı ise dışadönüklük için 0,80 olarak bulunmuştur. Bu ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach-alfa güvenirlik katsayısı 0,56’dır (Ökte, 2001).

Bu bulgular Eysenck Kişilik Envanteri'nin geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Ölçeklerden elde edilen veriler araştırmacı tarafından SPSS istatistik paket programı ile değerlendirilmiştir. Bilgisayar ortamında yapılan işlemlerde İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova) ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı teknikleri kullanılmıştır. Öğrencilerin akran baskısı düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönük kişilik özelliğine sahip olmalarının okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorularına İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova) tekniği ile cevap aranmıştır.

Öğrencilerin akran baskısı düzeyleri, içedönük-dışadönük ve özsaygı puanları arasında ilişkinin olup olmadığını saptamak için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı tekniği kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada ele alınan alt problemlere ilişkin verilerin istatistiksel çözümlmeleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. Okul Türü Farklı Olan Öğrencilerin Akran Baskısına Uğrama Düzeylerinin Karşılaştırılması:

Araştırmanın birinci alt problemi “Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi, lise birinci sınıf öğrencilerinin akran baskısına uğrama düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme yanıt aranırken, araştırmaya katılan lise birinci sınıf öğrencilerinin okudukları lise türleri ile Akran Baskısı Ölçeği’nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

TABLO 1
Öğrencilerin Okul Türleri ile Akran Baskısı Ölçeği’nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Lise Türü	n	$\bar{X}$	S
Genel Lise	200	45,52	12,37
Kız Meslek Lisesi	200	42,19	11,63
Endüstri Meslek Lisesi	200	49,15	13,51

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan genel lise öğrencilerinin Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ =45,52), standart sapması (S=12,37) olarak hesaplanmıştır. Kız meslek lisesi öğrencilerinin Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ = 42,19) ve standart sapması (S= 11,63) olarak bulunurken endüstri meslek lisesi öğrencilerinin Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ = 49,15) ve standart sapması (S=13,51) olarak bulunmuştur.

Öğrencilerin okul türlerine göre akran baskısına uğrama düzeylerini karşılaştıran ANOVA sonuçları Tablo 2’te verilmiştir.

TABLO 2
Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Akran Baskısına Uğrama
Düzeylerine Ait ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	4854,223	2	2427,112	15,465	,000
Gruplariçi	93691,610	597	156,937		
Toplam	98545,833	599			

Analiz sonuçları, okul türüne göre akran baskısı düzeyinde anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. [$F(2-597)= 15,465$, $p<.01$] . Başka bir deyişle, öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyleri okul türlerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bu farkın hangi okullar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, endüstri meslek lisesinde okumakta olanların ($\bar{X}$ =49,15), genel lisede ($\bar{X}$ = 45,52) okumakta olanlara ve kız meslek lisesinde ($\bar{X}$ =42,19) okumakta olanlara göre akran baskısı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Genel lisede ($\bar{X}$ = 45,52) okumakta olanların da kız meslek lisesinde ($\bar{X}$ =42,19) okumakta olanlara göre akran baskısı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

2. Okul Türü Farklı Olan Öğrencilerin Özsaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması:

Araştırmanın ikinci alt problemi “Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi birinci sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme yanıt aranırken, araştırmaya katılan lise birinci sınıf öğrencilerinin okudukları lise türlerine göre Özsaygı Ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

TABLO 3
Öğrencilerin Okul Türleri ile Özsaygı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Lise Türleri	n	$\bar{X}$	S
Genel Lise	200	18,1200	4,46
Kız Meslek Lisesi	200	15,0704	4,52
Endüstri Meslek Lisesi	200	14,8856	4,62

Tablo 3’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan genel lise öğrencilerinin Özsaygı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X} = 18,12$), standart sapması ($S = 4,46$) olarak hesaplanmıştır. Kız meslek lisesi öğrencilerinin Özsaygı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X} = 15,07$) ve standart sapması ($S = 4,52$) olarak bulunurken endüstri meslek lisesi öğrencilerinin Özsaygı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X} = 14,89$) ve standart sapması ($S = 4,62$) olarak bulunmuştur.

Öğrencilerin Özsaygı Puanının Okul Türlerine göre Karşılaştıran ANOVA sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

TABLO 4
Öğrencilerin Özsaygı Puanını Okul Türlerine Göre Karşılaştıran
ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	1320,1222	2	660,061	32,140	,000
Gruplariçi	12260,50	597	20,537		
Toplam	13580,63	599			

Analiz sonuçları, öğrencilerin özsaygı puanlarının okul türüne göre farklılaştığını göstermektedir [$F(2-597)= 32,140$, $p<.01$] . Başka bir deyişle, öğrencilerin özsaygı düzeyleri okul türlerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bu farkın hangi okullar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, genel lisede ($\bar{X}=18,12$) okumakta olan öğrencilerin özsaygı düzeyleri hem kız meslek lisesi ($\bar{X}=15,07$) hem de endüstri meslek lisesi ($\bar{X}=14,89$) öğrencilerinden anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur. Ancak kız meslek lisesinde okuyan öğrenciler ($\bar{X}=15,07$) ve endüstri meslek lisesinde ($\bar{X}=14,89$) okuyan öğrenciler arasında özsaygı düzeyleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

3. Okul Türü Farklı Olan Öğrencilerin Dışadönüklük Kişilik Özelliği Bakımından Karşılaştırılması:

Araştırmanın üçüncü alt problemi “ Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi, lise birinci sınıf öğrencilerinin dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları bakımından aralarında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Farklı liselerde okuyan öğrencilerin dışadönüklük puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 5’de verilmiştir.

TABLO 5
Öğrencilerin Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt
Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Okul Türlerine İlişkin Aritmetik
Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Puanlar	n	$\bar{X}$	S
Genel Lise	200	15,1400	3,50
Kız Meslek Lisesi	200	13,9800	3,81
Endüstri Meslek Lisesi	200	13,7150	3,49

Tablo 5’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan genel lise öğrencilerinin dışadönüklük alt ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X} = 15,14$) , standart sapması ($S = 3,50$) olarak hesaplanmıştır. Kız Meslek Lisesi öğrencilerinin dışadönüklük alt ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X} = 13,98$) ve standart sapması ($S = 3,81$) olarak bulunurken Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin dışadönüklük alt ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X} = 13,72$) ve standart sapması ($S = 3,49$) olarak bulunmuştur.

Öğrencilerin Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük puanlarının okul türlerine göre ANOVA sonuçları Tablo-6’da verilmiştir.

TABLO 6
Öğrencilerin Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Puanlarının
Okul Türlerine göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	229,763	2	114,882	8,867	,000
Gruplariçi	7734,755	597	12,956		
Toplam	7964,518	599			

Analiz sonuçları, farklı liselerde okuyan öğrencilerin dışadönüklük puanları arasında anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir [$F(2-597)=8,867$, $p<.01$] . Bu farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, genel lisede okuyan öğrencilerin hem kız meslek lisesi hem de endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre anlamlı biçimde daha dışadönük oldukları görülmektedir.

Kız meslek lisesi ile endüstri meslek lisesi öğrencilerinin dışadönüklük puanları arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

4. Genel Lise Öğrencilerinin, Akran Baskısı Düzeyleri, Özsaygı Düzeyleri ve Dışadönüklük Kişilik Özelliğine Sahip Olma Düzeylerinin Cinsiyet Bakımından Karşılaştırılması:

Araştırmanın dördüncü alt problemi “ Genel lise birinci sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre akran baskısı düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme yanıt aranırken, araştırmaya katılan genel lise birinci sınıf öğrencisi kız ve erkeklerin, Akran Baskısı, Özsaygı ve Dışadönüklük Alt Testi’nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

TABLO 7
Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Akran Baskısı
Ölçeği'nden, Coopersmith Özsaygı Envanteri'nden ve Eysenck
Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt Testi'nden Aldıkları Puanların
Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Cinsiyet	Genel Lise	n	$\bar{X}$	S
Kız				
	Akran Baskısı	119	43,29	9,72
	Özsaygı Düzeyi	119	18,40	4,21
	Dışadönüklük	119	15,34	3,29
Erkek				
	Akran Baskısı	81	48,79	14,94
	Özsaygı Düzeyi	81	17,70	4,80
	Dışadönüklük	81	14,73	3,66
Toplam				
	Akran Baskısı	200	45,51	12,37
	Özsaygı Düzeyi	200	18,12	4,46
	Dışadönüklük	200	15,10	3,44

Tablo 7’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan genel lise öğrencisi kızların Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ =43,29), standart sapması (S=9,72) olarak bulunurken, genel lise erkek öğrencilerinin Akran Baskısı Ölçeği’nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ = 48,79) ve standart sapması (S=14,94) olarak bulunmuştur.

Genel lise öğrencilerinin akran baskısı, özsaygı ve dışadönüklük puanlarına göre ANOVA sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

TABLO 8
Genel Lise Öğrencilerinin Akran Baskısı, Özsaygı ve
Dışadönüklük Puanlarına Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Akran Baskısı	1460,237	1	1460,237	9,970	,00
Gruplararası			7		0
Gruplariçi	28999,72	198	146,463		
Toplam	30459,96	199			
Dışadönüklük	17,749	1	17,749	1,501	
Gruplararası					
Gruplariçi	2306,22	198	11,827		
Toplam	2323,97	199			
Özsaygı	23,592	1	23,592	1,188	
Gruplararası					
Gruplariçi	3931,528	198	19,856		
Toplam	3955,102	199			

Analiz sonuçları, göre genel lisede okuyan erkek öğrenciler ve kız öğrenciler arasında akran baskısına uğrama düzeyi bakımından anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir. [$F(1-198)= 9,970$, $p<.01$] (Tablo 8). Bulgulara göre genel lisede okumakta olan erkek öğrenciler ($\bar{X} = 48,79$), kız öğrencilere ($\bar{X} = 43,29$) göre anlamlı olarak daha fazla akran baskısına uğramaktadırlar.

Genel lise öğrencisi kızların Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt Testi'nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X} = 15,34$), standart sapması ($S=3,29$) olarak bulunurken, genel lise erkek öğrencilerinin Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt Testi'nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X} = 14,73$) ve standart sapması ($S=3,62$) olarak bulunmuştur.

Ancak Tablo-8’de görüleceği üzere, genel lisede okuyan kız ve erkek öğrenciler arasında ne özsaygı düzeyi ne de dışadönüklük kişilik özelliği bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

5. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeyleri İle Özsaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki:

Araştırmanın beşinci alt problemi “Öğrencilerin, akran baskısı düzeyleri ile özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? ” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme yanıt aranırken, araştırmaya katılan lise birinci sınıf öğrencilerinin Akran Baskısı Ölçeği ile Coopersmith Özsaygı Envanteri’nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ile her iki ölçekten aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

TABLO 9
Öğrencilerin Özsaygı Envanterinden ve Akran Baskısı Ölçeğinden
Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve
Korelasyon Değeri

Puanlar	n	$\bar{X}$	S	r	p
Özsaygı Puanı	600	16,03	4,76	-,300	0.000
Akran Baskısı Puanı	600	45,62	12,83		

Tablo 9’da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin Özsaygı Envanterinden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ = 16,03), standart sapması (S=4,76)’dır. Grubun, Akran Baskısı Ölçeğinden almış

oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X} = 45,62$) ve standart sapması ($S = 12,83$)'dür.

Araştırma grubunun Özsaygı Envanteri ile Akran Baskısı Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında hesaplanan korelasyon katsayısı $-.300$ 'dür. Bu korelasyon katsayısı 0.01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($p=0.000$). Bu değer öğrencilerin özsaygı düzeyleri ile akran baskısı düzeyleri arasında anlamlı ve negatif bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yani özsaygı düzeyi yükseldiğinde akran baskısı düzeyinin azaldığı, akran baskısı düzeyi yükseldiğinde ise özsaygı düzeyinin azaldığı söylenebilir.

6. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeyleri İle Dışadönüklük Kişilik Özelliğine Sahip Olmaları Arasındaki İlişki:

Araştırmanın altıncı alt problemi "Öğrencilerin, akran baskısı düzeyi ile dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? " şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme yanıt aranırken, araştırmaya katılan lise birinci sınıf öğrencilerinin Akran Baskısı Ölçeği ve Eysenck Kişilik Envanteri'nin Dışadönüklük Alt Testinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ile her iki ölçekten aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 10 ' da sunulmuştur.

TABLO 10
Öğrencilerin Akran Baskısı ve Eysenck Kişilik Envanteri
Dışadönüklük Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aritmetik
Ortalaması, Standart Sapması ve Korelasyon Değeri

Puanlar	n	$\bar{X}$	S	r	p
Akran Baskısı Puanı	600	45,63	12,83	.066	0.000
Dışadönüklük Puanı	600	14,28	3,65		

Tablo 10'da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin Akran Baskısı Ölçeği'nden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ = 45,63), standart sapması (S=12,83)'dir. Grubun, dışadönüklük alt testinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ =14,28) ve standart sapması (S =3,65)'dir.

Araştırma grubunun Akran Baskısı Ölçeği'nden ve Dışadönüklük alt testinden aldıkları puanlar arasında hesaplanan korelasyon katsayısı. 066'dir. Bu korelasyon katsayısı 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

7. Öğrencilerin Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Özsaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki:

Araştırmanın yedinci alt problemi "Öğrencilerin, dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları ile özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? " şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme yanıt aranırken, araştırmaya katılan lise birinci sınıf öğrencilerinin Eysenck Kişilik Envanteri'nin Dışadönüklük Alt Ölçeği'nden ve Coopersmith Özsaygı Envanteri'nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ile her iki ölçekten aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

TABLO 11
Öğrencilerin Eysenck Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt
Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ve Özsaygı Envanterinden Aldıkları
Puanların Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Korelasyon
Değeri

Puanlar	N	$\bar{X}$	S	r	p
Dışadönüklük Puanı	600	14,28	3,65	.288	0,000
Özsaygı Puanı	600	16,03	4,76		

Tablo 11'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin Dışadönüklük Alt Testinden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ = 14,28), standart sapması (S= 3,65)'dir. Grubun, Özsaygı Envanterinden almış oldukları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}$ = 16,03) ve standart sapması (S= 4,76)'dir.

Araştırma grubunun Dışadönüklük alt testinden ve Özsaygı envanterinden aldıkları puanlar arasında hesaplanan korelasyon katsayısı .288'dir. Bu korelasyon katsayısı 0.01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur (p=0.000). Bu değer öğrencilerin özsaygı düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Bu bulgu, öğrencilerin dışadönüklük düzeyleri artınca özsaygı düzeylerinin de yükseldiğini, dışadönüklük düzeyleri azalınca (içedönüklük düzeyleri arttıkça) özsaygı düzeylerinin düştüğü anlamına gelmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada farklı okul türlerinde (genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi) okuyan lise birinci sınıf öğrencileri akran baskısı düzeyi, özsaygı düzeyi ve dışadönüklük kişilik özellikleri bakımından incelenmiştir.

İlgili literatür incelendiğinde lise türleri, akran baskısı düzeyi, özsaygı düzeyi ve dışadönüklük kişilik özelliği değişkenlerini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Liseler ile ilgili yapılan araştırmalarda, kız, erkek ve karma lise öğrencilerinin uyum sorunları (Bingöl, 1995), meslek lisesi öğrencilerinin yüksek öğrenimden beklentileri (Baltacı, 1994), meslek lisesi öğrencilerinin mesleki özellikleri ve kendi özelliklerinin algılamaları (Karcıoğlu, 1994) konuları araştırılmıştır. Ayrıca karşılaştırılan lise türleri Anadolu liseleri, özel liseler ve genel liseler olarak ele alınmaktadır. Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesinin cinsiyet farklılıklarını ele alan bir araştırmaya rastlanamamıştır.

Genel liselerde her iki cinsiyetten öğrencilerin bulunması, bunun yanı sıra kız meslek liselerinde genellikle kız öğrencilerin ve endüstri meslek liselerinde de genellikle erkek öğrencilerin bulunuyor olması ile ilgili bir araştırmaya rastlanamamıştır.

Bu bölümde araştırmada elde edilen istatistiksel sonuçlar ilgili diğer araştırmalar doğrultusunda tartışılmıştır.

1. Öğrencilerin, okul türlerine göre akran baskısına uğrama düzeylerine ilişkin bulguların tartışılması

Birinci alt problemde, genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi birinci sınıf öğrencilerinin akran baskısına uğrama düzeyleri arasında fark olup olmadığı One-Way Anova tekniği ile test edilmiştir. Analiz sonucunda endüstri meslek lisesi öğrencilerinin akran baskısına uğrama

düzeyi genel lise ve kız meslek lisesi öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırmada elde edilen bu bulgu öğrencileri çoğunlukla erkek ergenler olan endüstri meslek liselerinde akran baskısının daha çok olduğunu göstermektedir.

Literatür incelendiğinde farklı okul türleri ile akran baskısına uğrama düzeyleri konusunda yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu araştırmada ele alınan okul türleri öğrencilerinin cinsiyetleri açısından farklılık gösterdiği için akran baskısı ve cinsiyet konularında yapılmış olan çalışmalarla birlikte ele alınmıştır.

Beyaz (2004), akran baskısının ergenlerin risk alma eğilimlerini anlamlı düzeyde yordamadığını saptamıştır. Beyaz aynı çalışmasında cinsiyet değişkeninin sadece fiziksel risk alma eğilimi üzerinde etkili olduğunu bulmuştur.

Kıran (2002), ergenlerin akran baskısı düzeyi yükseldikçe risk alma davranışlarının arttığı yani akran baskısı düzeyi yüksek olanların, akran baskısı düzeyi düşük olanlara göre risk alma davranışına daha fazla katıldıkları, ayrıca akran baskısı düzeyi aynı olan kız ve erkek öğrenciler açısından bakıldığında erkeklerin kızlara göre riskli davranışlara daha fazla katıldıklarını bulmuştur.

Ma ve ark. (1996), Hong Kong’lu ergenler ile yaptıkları çalışmada da benzer sonuçlar bulmuşlardır. Olumsuz akran etkisinin kızlardan daha çok erkekler, olumlu akran etkisinin ise erkeklerden daha çok kızlar üzerinde etkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca erkeklerin kızlara oranla akran baskısını daha fazla yaşadığı da araştırma bulguları arasındadır (Akt. Kıran, 2002).

Gould ve Mazzeo (1982)’e göre erken ergenlik dönemindeki arkadaş baskısı cinsiyete göre değişmektedir. Kızlar arkadaşlarına rehber ve destek olarak daha fazla güvenmektedir (Akt.Fuligni ve ark., 2001). Kızlar arkadaşları ile kişisel sorunları ve gelecek planları konusunda daha fazla iletişim kurarken, erkekler antisosyal arkadaş baskısına daha az direnebilmektedirler (Flugni ve Eccles, 1993).

Akran baskısı konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde bulgular, kızların akran baskısından daha az etkilendiği ve olumlu akran baskısı yaşadıkları yönünde iken erkeklerin daha fazla akran baskısı yaşadıkları, antisosyal arkadaş baskısına daha az direnebildikleri ve buna bağlı olarak daha riskli davranışlarda bulundukları yönündedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular, ergenlerde akran baskısı ile ilgili daha önce yapılan araştırmaların bulguları ile paralellik göstermektedir.

2. Öğrencilerin, okul türlerine göre özsaygı düzeylerine ilişkin bulguların tartışılması

İkinci alt problemde, genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi birinci sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeyleri arasında fark olup olmadığı One-Way Anova tekniği ile test edilmiştir. Analiz sonucunda genel lise öğrencilerinin özsaygı düzeyleri, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin özsaygı düzeylerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin özsaygı puanları ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Erol (2000), araştırmasında, genel lise ve endüstri meslek lisesine devam eden 15-16 yaşlarındaki çalışan gençlerin özsaygı düzeylerini ve denetim odaklarını karşılaştırmıştır. Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin, çalışan ve genel liseye devam eden öğrencilere göre daha yüksek olduğu ayrıca çalışan ve genel liseye giden öğrencilere göre daha içten denetimli oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Suner (2000) Anadolu lisesi, genel lise ve kolej öğrencileri ile yaptığı çalışmada, ergenlerin özsaygı düzeyleri, akademik başarıları ve sürekli kaygı düzeylerini incelemiştir. Bu çalışmada öğrencilerin arkadaş grubuna dahil olup olmamaları ile özsaygı düzeyleri, sürekli kaygı düzeyleri ve akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki saptanamadığını belirtmektedir.

Ülkemizde, literatür taraması yapıldığında özsaygı düzeyi ve okul türü konusunda yapılan çalışmaların yetersiz sayıda olduğu görülmüştür. Erol (2000) çalışmasında endüstri meslek lisesine devam eden ve çalışan-aynı zamanda da genel liseye devam eden öğrencileri ele almıştır. Genel lisede okurken çalışan öğrencilerin düşük vasıflı işlerde çalışmak durumunda oldukları düşünülebilir. Bu nedenle de endüstri meslek liselerinde okuyan öğrencilerle karşılaştırıldıklarında özsaygı düzeylerinin düşük olması anlaşılır görünmektedir. Bu bulgu, çalışan ve genel liseye giden öğrencilerin özsaygı düzeylerinin endüstri meslek lisesi öğrencilerinden daha düşük olduğunu göstermekle birlikte bu araştırmanın bulguları ile çelişmemektedir.

Suner (2000) ise yaptığı araştırmada Anadolu lisesi, genel lise ve kolej öğrencilerini incelemiştir ve bu öğrencilerin özsaygı düzeyleri arasında fark bulunmamıştır. Suner'in (2000) araştırmasında çalışılan öğrenci grubu, ele alınan okul türleri ve sosyoekonomik durum bakımından bu araştırmanın çalışma grubundan oldukça farklı görünmektedir.

Ülkemizde genellikle akademik başarıları düşük olan öğrencilerin meslek liselerine yönlendirilmeleri, akademik başarıları daha yüksek olan öğrencilerin ise genel liselere yönlendirilmeleri ile genel lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin daha yüksek bulunması arasında ilişki olabileceği düşünülmektedir. Genel liselere yönelen öğrenciler, kendilerini daha başarılı ve yeterli hissediyor olabilirler. Bu durum onların özsaygı düzeyleri üzerinde pozitif etki yapabilir. Nitekim literatürde özsaygı düzeyi ile akademik başarı arasındaki olumlu ilişkiyi ortaya koyan pek çok araştırma vardır (Güngör, 1989 ; Pişkin, 1996; Başkara, 2002).

3. Öğrencilerin okul türlerine göre dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olma durumlarına ilişkin bulguların tartışılması

Üçüncü alt problemde, genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi birinci sınıf öğrencilerinin dışadönüklük kişilik özelliği bakımından aralarında fark olup olmadığı One-Way Anova tekniği ile test edilmiştir. Analiz sonucunda genel lise öğrencilerinin dışadönüklük kişilik özelliğine

sahip olma bakımından kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları bulunmuştur. Kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin içedönüklük-dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olma dereceleri birbirine oldukça yakındır. Uygulanan Eysenck Kişilik Envanterine göre 13 puanın üstü dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olduğunu ifade etmektedir. Genel lise öğrencileri kız ve endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre daha dışadönük iken kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin dışadönüklük kişilik özelliği bakımından aralarındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Bingöl (1995), kız-erkek ve karma lise öğrencilerinin uyum sorunlarını karşılaştırdığı araştırmasında kız liselerinde okuyan öğrencilerin ruhsal belirti gösterme düzeyleri, karma ve erkek liselerindeki öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca kız lisesindeki kızlar karma lisedeki kızlardan daha fazla ruhsal belirti göstermektedir.

Dışadönüklük kişilik özelliği ile akademik başarı arasındaki ilişkinin incelendiği pek çok çalışmada (Wilson ve Lynn , 1990; Eysenck ve Eysenck, 1985; Kagan ve Douthat, 1985; Child, 1964 Akt. Pişkin, 2004) içedönük öğrencilerin dışadönük öğrencilerden akademik yönden daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Ülkemizde genellikle akademik başarısı yüksek olan öğrenciler genel liselere yönlendirilirken akademik başarısı daha düşük öğrenciler meslek liselerine yönlendirilmektedir. Bu nedenle, meslek lisesi öğrencilerinin genel lise öğrencilerine göre daha dışadönük kişilikte olabilecekleri düşünülmekteydi. Ancak araştırma bulguları genel lise öğrencilerinin daha dışadönük olduğu kız meslek lisesi öğrencileri ile endüstri meslek lisesi öğrencileri arasında ise dışadönüklük kişilik özelliği açısından anlamlı fark olmadığı yönündedir.

Bu durum belki kız ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim gördüğü genel liselerde öğrencilerin daha girişken, daha sosyal yetişmeleri ile ilişkilendirilebilir.

4. Genel lise öğrencilerinin cinsiyetleri ile akran baskısı düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmalarına ilişkin bulguların tartışılması

Dördüncü alt problemde, genel lise öğrencilerinin cinsiyetleri ile akran baskısı düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları bakımından aralarında fark olup olmadığını bulmak için One-Way Anova tekniği kullanılmıştır. Analiz sonucunda genel liseye devam etmekte olan erkek öğrencilerin akran baskısı puanları aynı okula devam eden kız öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Hem endüstri meslek lisesindeki erkek öğrencilerin akran baskısı düzeylerinin hem de genel lisedeki erkek öğrencilerin akran baskısı düzeylerinin diğer gruplardan anlamlı düzeyde yüksek çıkması, erkek öğrencilerin her iki okul türünde de daha fazla akran baskısına maruz kaldıklarını göstermektedir. Bu bulgu erkek öğrencilerin daha fazla akran baskısına maruz kaldıklarını bulan diğer araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir (Gould ve Mazzeo, 1982; Akt. Fuligni ve Eccles, 1993; Kıran,2002 ; Ma ve ark. 1996 Akt. Kıran 2002).

Genel lisede okumakta olan öğrencilerin cinsiyetlerine göre özsaygı düzeyleri incelendiğinde, özsaygı ölçeğinden kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan aldıkları görülmüştür. Bu bulgu istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Pişkin (1996) özsaygı düzeyi ve cinsiyeti ele alan araştırmaları gözden geçirmiştir. Ülkemizde yapılan konu ile ilgili 12 çalışmadan on bir tanesinde kızlar ve erkekler arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu bulgu özsaygı düzeyinin cinsiyet ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşan bazı çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Knox ve ark. 2000; Aksoy (Cerit), 1992; Güngör,1989).

Genel lisede okumakta olan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dışadönük kişilik özelliğine sahip olma durumları incelendiğinde, kızların dışadönüklük puanı ve erkeklerin dışadönüklük puanı olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu öğrencilerin cinsiyetlerine göre dışadönüklük kişilik özelliği açısından

aralarında anlamlı fark olmadığını göstermektedir. Literatür incelemeleri sonucunda dışadönüklük ve cinsiyet değişkenlerini ele alan bir çalışmaya rastlanamamıştır.

5. Öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ile özsaygı düzeylerine ilişkin bulguların tartışılması

Beşinci alt problemde, öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ile özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Pearson Korelasyon testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda öğrencilerin akran baskısı puanları ile özsaygı puanları arasındaki korelasyon katsayısı $-.30$ olarak bulunmuştur ($p<0.01$). Bu bulgu; öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ile özsaygı düzeyleri arasında orta düzeyde anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular bazı araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Akran baskısının artması riskli davranışları artırmaktadır (Kıran, 2002; Santor ve ark.; Lashbrook, 2000).

Ergenlerdeki riskli davranışların artmasının olası bir sebebi düşük özsaygıdır. Düşük özsaygılı gençlerin kendilik değeri ile ilgili olumsuz duygulardan kaçmak için madde kullanımı gibi riskli davranışlara yönelme olasılıklarının arttığı ifade edilmektedir (Baumeister, 1990; Jessor, Van den Bos; Costa ve Turbin, 1995 Akt.Wild 2004). Yine benzer biçimde düşük özsaygı ile riskli davranışlar-madde kullanımı (Scroeder, Laflin ve Weis, 1993) ve çete üyeliği (Wang, 1994) arasında ilişki bulunmuştur (Akt. Dubois ve Tevendale, 1999).

Scott ve Muray (1996) özsaygı düzeyi düşük olan bireylerin, risk oranı yüksek davranışlar, akran bağımlılığı, saldırganlık ve asilik, yüksek derecede yarışmacılık gibi özelliklere sahip olduğunu bulmuştur (Akt. Fidan, 2004).

Düşük özsaygı düzeyi akran baskısı ve akran baskısı ile ilişkili olduğu araştırma sonuçları ile desteklenen riskli davranışlarla ilişkili görünmektedir. Bu araştırmada da özsaygı düzeyinin düşük olası ile akran baskısı düzeyinin

yüksek olması arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur, bu bulgu diğer araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir

6. Öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmalarına ilişkin bulguların tartışılması

Altıncı alt problemde, öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Pearson Korelasyon testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda öğrencilerin akran baskısı puanları ile dışadönüklük puanları arasında korelasyon katsayısı .066 olarak bulunmuştur ($p < 0.01$). Bu bulgu; öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ile dışadönük kişilik özelliğine sahip olmaları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Bu bulgu içedönük bireylerin, yalnız kalmalarının, sessiz ve sakin ortamları tercih etmelerinin onların utangaç ya da güvensiz kişiler olmalarıyla ilişkisi olmadığını öne süren bazı çalışmalarla (Henjum, 1983; Mudore, 2002) paralellik göstermektedir. Günümüz toplumları genellikle dışadönük insanları daha başarılı ve güçlü görme eğiliminde oldukları için içedönük bireylerin değiştirilmesi gereğini savunmaktadır. Araştırma sonucu dışadönükler ve içedönükler arasında akran baskısına uğrama konusunda fark bulamamıştır.

7. Öğrencilerin dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları ile özsaygı düzeylerine ilişkin bulguların tartışılması

Yedinci alt problemde, öğrencilerin dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları ile özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Pearson Korelasyon testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda öğrencilerin dışadönüklük puanları ile özsaygı düzeyleri arasındaki korelasyon katsayısı .288 olarak bulunmuştur ($p < 0.01$). Bu bulgu; öğrencilerin dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları ile özsaygı düzeyleri arasında düşük düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Benlik ile ilgili olumlu duygular sağlıklı gelişim için oldukça önemli görünmektedir (Dubois ve Tevendale, 1999). Yüksek düzeyde özsaygıya sahip olmakla duygusal iyi olma hali (Harter, 1993) ve sosyal-davranışsal uyum (Bromley, 1978) arasında olumlu yönde ilişki bulunmuştur (Akt. Dubois ve Tevendale, 1999).

Stokes (1986) tarafından yapılan araştırmalarda yalnızlık çeken öğrencilerin aynı zamanda içedönük bireyler oldukları saptanmıştır (Akt. Pişkin, 2004). Özsaygı düzeyinin düşük olması ile yalnızlık gibi kişiler arası farklılıklar arasında ilişki bulunmuştur (Ammerman, Kazdin ve Hasselt, 1993, Akt. Dubois ve Tevendale, 1999).

Harrington ve Leffredo (2001) tarafından yapılan araştırmada içedönük öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerinin dışadönük öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu ayrıca dışadönük öğrencilerin sosyal katılım düzeylerinin içedönük öğrencilerden yüksek olduğu bulunmuştur.

Myers ve Dien (1995), mutlu insanların özsaygı düzeylerinin yüksek olduğunu, kişisel kontrolün kendilerinde olduğuna inandıklarını ve dışadönük olduklarını belirtmektedir (Akt. Pişkin, 2004).

Scott ve Murray (1996), özsaygı düzeyi düşük olan öğrencilerin popüler olmama, kaygı, gelişmemiş sosyal beceriler (Akt. Korkut, 2004) gibi içedönük bireylerin özelliklerine benzer özelliklere sahip olduklarını bulmuşlardır.

Bulgular, bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Özsaygı düzeyi yüksek olan bireylerin daha dışadönük, daha mutlu, daha az kaygılı, daha popüler, sosyal olarak daha uyumlu bireyler olacakları düşünülmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Bu araştırmada, lise birinci sınıf öğrencilerinin farklı okul türlerine (genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi) göre akran baskısı düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olma durumları incelenmiştir. Ayrıca incelenen lise türlerindeki öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ile özsaygı düzeyleri, akran baskısı düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olma durumları ve özsaygı düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olma durumları arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

1. Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin genel lise ve kız meslek lisesi öğrencilerine göre daha fazla akran baskısına uğradıkları bulunmuştur.
2. Genel lise öğrencilerinin özsaygı düzeyleri kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.
3. Genel lise öğrencilerinin kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre daha dışadönük oldukları bulunmuştur. Kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencileri arasında dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları bakımından anlamlı fark bulunmamıştır.
4. Genel lise erkek öğrencilerinin kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha fazla akran baskısına uğradıkları bulunmuştur. Genel lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliği bakımından aralarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

5. Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesine devam eden lise birinci sınıf öğrencilerinin, akran baskısı düzeyleri ile özsaygı düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Özsaygı düzeyi düşük olan öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeyi yüksek, özsaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin ise akran baskısına uğrama düzeyleri düşük bulunmuştur.
6. Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesine devam eden lise birinci sınıf öğrencilerinin akran baskısı düzeyleri ile dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmaları bakımından aralarında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
7. Genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesine devam eden lise birinci sınıf öğrencilerinin, özsaygı düzeyleri ile dışadönüklük puanları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Özsaygı düzeyinin yüksek olması dışadönüklük puanının yüksek olması ile ilişkili bulunmuştur. Özsaygı düzeyinin düşük olması dışadönüklük puanının düşük olması ile ilişkili bulunmuştur.

Öneriler

1. Ergenlerin yaşadıkları olumsuz akran baskısına direnmeyi öğrenmeleri amacıyla bireysel ve grupla psikolojik danışma çalışmalarına ağırlık verilmesinin yararlı olacağına inanılmaktadır. Özellikle erkek öğrencilerin çoğunlukta bulunduğu okullarda, endüstri meslek liselerinde, askeri okullarda akran baskısına karşı koyma becerilerinin geliştirilmesi yararlı olacaktır.
2. Psikolojik danışmanların ve ergen ailelerinin, ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin ihtiyaç duydukları sosyal desteğe yönelik çalışmalar yapmaları gencin içinde bulunduğu akran grubunun baskısını azaltıcı etki yapabilir.
3. Ergenlerin kendilerini tanımlarına yardımcı olunarak ve onların olumlu faaliyetlere yönlendirmelerine olanak sağlanarak olumsuz akran baskısı azaltılabilir.
4. Ergenlerin özsaygı düzeylerini yükseltmeye yönelik çalışmalar yapılması da hem akran baskısını azaltıcı hem de bireyin kendisini daha mutlu hissetmesini sağlayıcı etki yapabilir.
5. Ergenlerin özsaygı düzeylerini artırıcı çalışmalar yapılarak öğrencilerin kendilerini iyi ifade eden bireyler olmaları sağlanabilir. Bunun yanı sıra yüksek özsaygı gencin riskli davranışlardan kaçınmasına da yardımcı olabilir.
6. Bireysel farklılıklarının önem kazandığı okul ortamında öğretmen önemli bir etkidir. Dışadönük öğrenciler sosyal becerileri ve örgütlenme yetenekleri nedeniyle okulda kolayca bir araya gelip güç oluşturma ve içedönük öğrencileri baskı altına alma olasılıklarına karşı öğretmenlerin daha çok yalnız kalmayı tercih eden içedönük öğrencileri korumaları gerekir.

7. Öğretmenlerin ders işlerken, ödev verirken, sorumluluk yüklerken ve geri bildirim verirken içedönük ve dışadönük öğrencilerin kişilik yapılarını göz önünde bulundurmaları yararlı olacaktır.
8. Öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine ve yaşadıkları sorunları çözebilmelerine yardımcı olmak, öncelikle onların zayıf ve güçlü yönlerinin tanınmasına bağlıdır. Bunun için bireyi diğer bireylerden ayıran niteliklerin göz önünde bulundurulması gerekir.
9. Okullarımızda bireysel farklılıklar desteklenmeli ve her kişilik özelliğinin iyi ve kötü yönleri olduğu bilinerek içedönük veya dışadönük öğrencilerde bu açıdan değerlendirilmelidir.

Yeni Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okul türlerinde akran baskısı düzeyi, özsaygı düzeyi ve dışadönüklük kişilik özelliği incelenebilir.
2. Ergenlerde akran baskısı, özsaygı ve bu araştırmada incelenen kişilik özelliklerinden farklı kişilik özelliklerinin ilişkisi incelenebilir.
3. Anne-baba- ergen ilişkisi ile akran baskısı ve risk alma davranışı incelenebilir.
4. Kız, erkek ve karma öğrenci bulunan okulların öğrencilerin kişilik gelişimini nasıl etkilediği araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Abernathy, T.J., Massad, L. and Romano-Dwyer, L. (Winter, 1995). The relationship between smoking and self-esteem. **Adolescence**, **30**(120), 899-907.

Adams, J.F. (1995). **Ergenliği anlamak**. (Çev. B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi.

Aksoy, (Cerit), A., (1992), **Lise son sınıf öğrencilerinin özsaygı ve denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Altinoğlu-Dikmeer, D.İ.(1997). **Sosyal beceri eğitiminin sosyal içedönük ergenlerin içedönüklük düzeylerine etkisi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Amihai-Hamburger, Y., Wainapel, G. & Fox, S. (2002). On the internet, no one knows I am an introvert: Extroversion, neuroticism, and internet interactions. **Cyber Psychology and Behavior**, **5**(2), 1-4.

Arıcak, O.S., (1995). **“Üniversite öğrencilerinde Saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi”**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atbaş, E.E., (1997). **An investigation of the relationship between the personality traits of introversion-extroversion and the oral proficiency of learners of English in EFL setting in Turkey**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, A. (1999). **Gelişim ve öğrenme psikolojisi**, Ankara, Anı Yayıncılık.

Baltacı, E. (1994). **Meslek lisesi öğrencilerinin yüksek öğretimden beklentileri**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Barnes, M.E. ve Farrier, C.S. (1985). A longitudinal study of the self-concept of low income youth. **Adolescence**, **77**, 199-205.

Başkara, S.,V. (2002). **Özsaygının bazı değişkenler açısından incelenmesi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Beyaz, Ş.(2004). **Heyecan Arama Gereksinimi ve Akran Baskısının Ergenlerin risk Alma Eğilimleriyle İlişkisi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bingöl, N. (1995). **Kız-erkek-karma lise öğrencilerinin uyum sorunları ve karşılaştırılması**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Björkqvist, K., Batman, A.ve Aman-Back S.(2004). Adolescents' use of tobacco and alcohol correlations with habits of parents and friends. **Psychological Reports**, **95**, 418-420.

Bourne, H. (2005).
www.findarticles.com/p/articles/mi_g2602/is_0004/ai_2602000426/print
 18/05/2005

Büyüköztürk, Ş.(2002). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Ankara, Pegem Yayıncılık.

Bynner, J.M., O'Malley, P.M ve Backman,J.G (1981).Self-esteem and delinquency revisited. **Journal of Youth and Adolescence**,**10**,407-441.

Chrzanowski, G. (1981). The genesis and nature of self-esteem, **American Journal of Psychotherapy**, 35,1,143-151.

Clasen, D.R. ve Brown, B.B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. **Journal of youth and Adolescence**, 14(6), 451-468.

Chubb, N.H. & Fertman, C.I., (1997). Adolescent self-esteem and locus of control: A longitudinal study of gender and age differences, **Adolescence**, Spring 97,32,125, 113-126.

Coopersmith, S. (1967). **The antecedents of self-esteem**. Freeman, San Francisco.

Coopersmith, S. & Gilberts, R. (1982). Professional manual, **Behavioral Academic Self-Esteem**, Palo Alto, CA: Consulting Psychologist press.

Crandall, V.C. & Katkovsky, W. & Crandall, V.J. (1965). Children beliefs in their own control of reinforcement in intellectual-academic achievements situations. **Child Development**, 36,1,91-110.

Çakar, M. (1997). **Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dartan, A. (1990). **İki eğitim fakültesinde okuyan öğrencilerin tercih sıralamaları ile kişilik özelliklerinin karşılaştırılması**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bölümü.

Delikara, İ.E. (2000). **Ergenlerin akran ilişkileri ve suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi**. Yayınlanmamış yüksek

lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü.

Doğan, S. (1997). Gençlik sorunlarına yönelik psikolojik yardım: Psikolojik danışma ve rehberlik, **Çağdaş Eğitim**, 228, 15-17.

Dönmez, A. (1985). Denetim odağı, kendine saygı ve üç değişken: Çevre büyüklüğü, yaş, aile ortamı, **Eğitim ve Bilim**, 55,10, Mayıs, 4-15.

Dubois, D.L. ve Tevendale, H.D. (1999). Self-esteem in childhood and adolescence: Vaccine or epiphenomenon ? **Applied & Preventive Psychology 8**: 103-117.

Durak, H., (1997), **Ankara Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin özsaygı düzeyleri ile denetim odağı düzeyleri arasındaki ilişki**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdinç, G.A., (1995). **“İzmir İli lise öğrencilerinde benlik imajı-başarı ilişkisi”**, Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erol, E. (2000). **15-16 yaşları arasındaki çalışan, resmi lise ve endüstri meslek lisesine devam eden gençlerin özsaygı düzeyleri ve denetim odaklarının karşılaştırılması**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Fordham, F. (2001). **Jung psikolojisinin ana hatları** (Çev. Aslan Yalçiner).İstanbul, Say Yayınları, Beşinci Baskı.

Foreman, Jamie. (2005). Adolescence: Change and Continuity-Peer Pressure, www.yahoo.com/bin/search?p=peer+pressure&y=y&e, 05/06/2005

Fouts, G.T. (1975). The effects of being imitated and awareness on the behavior of introverted and extroverted youth. **Child development, 46, 296-300.**

Fuligni, A.J., & Eccles, J.S.(1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation toward peers. **Devolepmental Psychology, 29, 622-632.**

Fuligni, A.J., Eccles, J. S., Barber, B.L., Clements, P.(2001, Jan). Early adolescent peer orientation and adjustment during high school , **Developmental Psychology, 37**(1), 28-36.

Gander, M.J.; Gardiner, H.W. (1998). **Çocuk ve ergen gelişimi** (Çev. Bekir Onur). Ankara, İmge Kitabevi.

Gavin, L.A., Furman, W.(1989). Age differences in adolescents' perceptions of their peer groups. **Developmental Psychology, 25**(5), 827-834.

Giordano, P.C., Cernkovich, S.A.& DeMaris, A. (1993). The family and peer relations of black adolescents. **Journal of Marriage and The Family, 55, 277-287.**

Gonzalez, J., Field, T., Yando, R., Gonzalez, K., Lasko, D. and Bendell, D. (1994). Adolescents perceptions of their risk taking behavior. **Adolescence, 29** (115), 701-709.

Güçray, S.S. (1989). **Çocuk yuvasında ve aile yanında kalan 9, 10 ve 11 yaş çocuklarının özsaygı gelişimlerini etkileyen bazı faktörler.** Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güngör, A., (1989). **Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler.** Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Harrington R. & Loffredo, A. (2001). The relationship between life satisfaction, self-consciousness and Myers_Briggs type inventory dimensions. **Journal of Psychology, 135(4)**, 439-450.

Helsen, M., Vollebergh, W. And Meeus, W. (2000). Social support from parents and friends and emotional problems in adolescence. **Journal of Youth and Adolescence, 29** (3), 319-335.

Henderson, L. ve Zimbardo G. P. (1998). **Shyness**, Encyclopeadia of Mental Health (Inpress). San Diego: Academic Press CA.

Henjum, A. (1983). Introversion: a misunderstood "individual difference" among students. **Education, 103(1)**, 39-43.

Hortaçsu, N. (1997). **İnsan İlişkileri.** Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

İreson J., Halloom S. & Plewis I. (2001). Ability grouping in secondary schools. Effects on pupils self- concepts. **British Journal of Education Psychology, 71**, 315- 326.

James, W. (1948). **Psychology.** The world publishing company, New York.

Kaplan, H.B., Martin, S.S. and Robbins, C. (1984). Pathways to adolescent drug use: Self derogation, peer influence, weaking of social controls and early substance use. **Journal of Health and Social Behavior, 25**, 270-289.

Karcioğlu, F. (1994). **Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin benlik ve mesleki benlik kavramları arasındaki bağdaşımın karşılaştırılması.**

Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kaya, M. (1995). **The relationship of motivation, anxiety, self-confidence, and extroversion/introversion to students' active class participation in an EFL classroom in Turkey.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıççı Y.(1999). Kişilik gelişimini kolaylaştırma (Edt. Yıldız Kuzgun), **İlköğretimde rehberlik**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Kılıççı Y.(2000). **Okulda ruh sağlığı.** Ankara, Anı Yayıncılık.

Kimball, O.,M. (1972). Developments of norms for the Coopersmith self-esteem inventory: Grades four through eight. **Dissertation Abstracts International, 34**, 1131-1132.

Kıran, B. (2002). **Akran baskısı düzeyi farklı olan öğrencilerin risk alma, sigara içme davranışı ve okul başarılarının incelenmesi.** Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Knox, M., Jeanne, F., Robert, E., Ellen Green, B., (2000). Gender differences in adolescents' possible selves. **Youth & Society, Mar. 1,3**, 287-310.

Korkut, F. (2004). **Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma**, Ankara, Anı Yayıncılık, Birinci Baskı.

Kulaksızoğlu, A., (2001). **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, Dördüncü Basım.

Lashbrook, J.T., (2000). Fitting In: Exploring the emotional dimension adolescent peer pressure, **Adolescence**, **35** (140), 747-758.

Lee, S.Y. (2002). The effects of peer on the academic and creative talent development of a gifted adolescent, **The Journal of Secondary Gifted Aducation**, **14**(1), 19-29.

Lingren, H.G. (2001). Adolescence and peer pressure, **Nebraska Cooperative Extension NF 95-211**, File:NF 211 under Family Life D-1, Issued April 1995.

Mudore, C.F.(2002). Are you introvert? **Current Health** **2,29**(4),17-19.

Morrison, J. (1997). Peer group pressure within and outside school, **British Educational Research Journal**, **23**(1).

Mortimer, J. and Johnson, M.K. (1998). New perspectives on adolescent work and the transition to adulthood. In R. Jessor (edt.), **New Perspectives on Adolescent Risk Behavior** (p.13-37). USA: Cambridge University Press.

Myers, D.G. & Diener, E. (1995). Who is happy? **Psychological Science**, **6**, 10-19.

Oetting, E.R. and Beauvais, F. (1986). Peer cluster theory: Drugs and adolescent. **Journal Counseling Development**, **65**, 17-22.

Ökte, M. (2001). **Ergenlerde içedönüklük-dışadönüklük kişilik özelliği ile aile işlevleri arasındaki ilişkiler**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öner, N. (1997). Türkiye’de kullanılan psikolojik testler. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, Üçüncü basım.

Özoğlu, S.Ç., (1965-1975). **Psikolojik danışmada benlik kavramı**. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.

Özoğlu, S.N. (1988). **Annenin çalışmasının ve bazı bireysel niteliklerin çocuğun özsaygısına etkisi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, O.M. (2001). **Ruh sağlığı ve bozuklukları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Sekizinci Basım.

Piers, E.V. (1969). **Manuel of Piers-Harris Children's Self-Concept Scale**. Nashville: Counsellor Recordings and Tests.

Piers, E.V. & Harris, D. (1964). Age and other correlates of self-concept in children. **Journal of Educational Psychology**, 55, 91-95.

Pişkin, M. (1996). **Self-esteem and locus of control of secondary school children both in England and Turkey**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Leicester, England.

Pişkin, M. (1996). Türk ve İngiliz lise öğrencilerinin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması, **III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi**, 15-16 Nisan 1996: Çukurova Üniversitesi, Adana. 21-35.

Pişkin, M. (1999). Özsaygı geliştirme eğitimi (Edt. Yıldız Kuzgun). **İlköğretimde Rehberlik**. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Pişkin, M. (2004). İçedönük ve dışadönük kişilik yapısı (Editörler Yıldız Kuzgun, Deniz Deryakulu) **Eğitimde bireysel farklılıklar**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Rosenberg, M. (1965). **Society and adolescent self-image**. Princeton University Press, USA, New Jersey.

Rumberger, R.W.(1995). Dropping out of middle school: A multilevel analysis of student and schools. **American Educational Research Journal**, **32**, 583-625.

Ryan, A.M. (2000). Peer groups as a context for the socialization of adolescents' motivation, engagement and achievement in school. **Edicational Psychologist**, **35**(2),101-112.

Santor, D. A., D. Messervey ve V. Kusumakar (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse, **Journal of youth and adolescence**, **29** (2), 1163-182.

Sarıçoban, A.(1994). **An analysis of the relationship between personality factors (extroversion-introversion and the level of social adjustment) and foreign language achievement**. Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Selçuk, Z.(1999). Bireyi tanıma teknikleri (Edt. Yıldız Kuzgun) **İlköğretimde Rehberlik**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Shilts, L.(1991). The relationship of early adolescent substance use to extracurricular activities, peer influence, and personal attitudes. **Adeloscence**, **26** (103), 613-617.

Sim, T.N. (2000). Adolescent psychosocial competence- the importance and role of regard for parents, **Journal of Research on Adeloscence**, **10**(1),9-14.

Soyer, M.K. (1992). **Üniversite öğrencilerinin sosyal içedönüklük ve dışadönüklük kişilik özelliğinin uyum düzeylerine etkisi**. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Steinberg L.A. ve Fletcher A. (1994). Parental monitoring and peer influences on adolescent substance use, **Pediatrics**, **93**(6), 1060-1065.

Stevens, A. (1999). **Jung** (Çev. Ayda Çayır). Kaknüs Yayınevi, İstanbul.

Suda, W., Fouts, G. (1980). Effects of peer presence on helping in introverted and extroverted children. **Child Development**, **51**, 1272-1275.

Suner (İkiz), F.E. (2000). **Farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tokgöz, G. (1997). **Kişilik bozuklukları ile içe dönüklük- dışa dönüklük değişkeni arasındaki ilişki**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü.

Yavuzer, H. (2000). **Çocuk Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 19. Baskı.

Yumşak, Ş. (2004). **Görme ve ortopedik engelli ergenlerin özsaygı düzeyleri ile kendilerine yönelik toplumsal tutumları algılamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Wild, G. L. (2004). Associations among adolescent risk behaviours and self-esteem in six domains. **Journal of child psychology and psychiatry** **45**(8), 1454-1467.

Wu, Yi-Ju & Smith, D.E., (1997). Self-esteem in children: Taiwan; Self-Perception in children. **Children Study Journal**, **27**, (1),1.

EKLER

EK 1 Akran Baskısı Ölçeği

EK 2 Coopersmith Özsaygı Ölçeği (Kısa Form)

EK 3 Eysenck Kişilik Envanteri

EK 4 Eysenck Kişilik Envanteri (Dışadönüklük)

EK 5 Milli Eğitim Bakanlığı İzin Onay Formu

EK 1

Sevgili Öğrenciler,

Bu ölçeğin amacı, sizlerin kendinizi baskı altında hissettiğiniz durumları ortaya çıkarmaktır. Aşağıda bazı insanların yaptığı davranışlar maddeler halinde verilmiştir. Bu maddelere verdiğiniz yanıtlar gençlerle ilgili bir araştırmada kullanılacaktır. Sizin hakkınızda daha çok ve doğru bilgi edinmemiz için her bir maddeyi dikkatlice okuyup samimi cevap vermenizi rica ederim.

Lütfen sizin veya arkadaşınızın davranışlarının sıklık derecesini ifade eden cevap şıkkının altındaki boşluğa (X) işareti koyunuz.

Lü		Lütfen her soruyu cevaplayınız.	Hiçbir Zaman	Ara Sıra	Orta Sıklıkta	Sık Sık	Her Zaman
bıçak,	1	Arkadaşlarım taşıdığı için ben de kama vb. aletler taşırım.					
	2	Arkadaşlarım okuldan kaçmam için baskı yaparlar.					
	3	Arkadaşlarım içki içtiği zaman ben de içerim.					
Benim	4	Benim yaşımdakilerin cinsel deneyimi olduğu için ben de denerim.					
	5	Arkadaşlarım sigara içmem için baskı yaparlar.					
Arkada	6	Arkadaşlarım sınavlarda kopya çektiği için ben de kopya çekerim.					
Arkad	7	Arkadaşlarım karşı cinsten arkadaş edinmem için ısrar ederler.					
Arkada	8	Arkadaşlarım korkak olduğumu düşünmesinler diye istediklerini yaparım.					
. Arkad	9	Arkadaşlarım ailemin izin vermediği yerlere gitmem için ısrar ederler.					
. Arkad	10	Arkadaşlarım sigara ikram ettiklerinde kendimi sigara içmek zorunda hissederim.					
Arkada	11	Arkadaş grubumun dışında kalmamak için istemediğim şeyleri de yaparım.					
Arkad	12	Arkadaşlarım birlikte olduğumuz toplantılarda içki içmem için baskı yaparlar.					
Arkada	13	Büyüdüğümü görmeleri için arkadaşlarımın isteklerini yaparım.					
Arkada	14	Arkadaşlarım korkmadığımı görsünler diye kavgalara karışıırım.					
	15	Arkada Arkadaşlarım kumar (at yarışı, spor loto, okey vb.) oynamam için ısrar ederler.					

Arkadaşlarım	Arkadaşlarım sevmediğim yiyecekleri yemem için ısrar ederler.				
Arkadaşlarım	Arkadaşlarımın beni daha sonra rahatsız etmemesi için gönüllü olmasam da istediklerini yaparım.				
Arkadaşlarım	Arkadaşlarım internet kafe yada atari salonlarına gitmem için ısrar ederler.				
Arkadaşlarımın	Arkadaşlarımın üzüleceğini düşündüğüm için istediklerini yaparım.				
İstemediğim	İstemediğim şeyleri bile arkadaşlarımın saygısını kaybetmemek için yaparım.				
21	Arkadaşlarım cinsel deneyim yaşamam konusunda baskı yaparlar.				
22	Arkadaşlarım ile birlikte olmak için eve geç giderim.				
Arkadaşlarım	Arkadaşlarım ilgilenmediği için ben de derslerle ilgilenmem.				
Arkadaşlarım	Arkadaşlarım istemediğim bir çok şeyi yapmam için baskı yaparlar.				
Arkadaşlarım ile	Arkadaşlarım ile eğlenmeye daha fazla zaman ayırdığım için ders çalışmaya daha az zaman kalıyor.				
Arkadaşlarım	Arkadaşlarım kavga çıkarınca zorunlu olarak ben de karışırım.				
Arkadaşlarım	Arkadaşlarım küfürlü ve argo konuştuğu için ben de onlar gibi konuşurum.				
28	Arkadaşlarım küfür etmemi onaylar.				
29	Kavga edince arkadaşlarım beni ciddiye alırlar.				
Arkadaşlarımın	Arkadaşlarım istediği için zamanımın çoğunu onlarla birlikte internet kafede veya atari salonlarında geçiririm.				
31	Arkadaşlarım ailemden izinsiz araba almam ve onlarla gezmem için baskı yaparlar.				
Arkadaşlarım	Arkadaşlarım girdiği için ben de internette porno sitelerine gizlice girerim.				
Arkadaşlarım	Arkadaşlarım siyasi amaçlı mitinglere katılmam için baskı yaparlar				
Arkadaşlarım	Arkadaşlarım anne-babalarına karşı çıktığı için ben de karşı çıkarım.				

EK 2

ÖZSAYGI ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda her insanın zaman zaman karşılaşılabileceği bir takım durumlar maddeler halinde sıralanmıştır. Eğer bu maddelerde belirtilen ifadeler, sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor ve size uygun geliyorsa “evet” sütununa bir çarpı işareti (X) koyunuz. Bu maddelerde belirtilen ifadeler sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlamıyor ve size uygun gelmiyorsa “hayır” sütununa bir çarpı (X) işareti koyunuz. Envanterde yer alan soruların doğru yada yanlış cevabı yoktur. Samimi bir şekilde yanıtlarınızı vermeye çalışınız. Kararsız kaldığınız durumlarda bile sadece bir seçeneği işaretleyiniz. Bir ifade için birden fazla seçeneğin işaretlenmesi durumunda bu soru maddesine ilişkin yanıtınız geçersiz sayılacaktır. Teşekkürler.

	Lütfen her soruyu cevaplayınız.	Evet	Hayır
1	Olanlardan genellikle rahatsızlık duymam.	X	
2	Sınıfın önünde konuşma yapmak bana oldukça güç gelir.		X
3	Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğim var.		X
4	Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim.	X	
5	İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve neşeli vakit geçirirler.	X	
6	Evdeyken kolayca canım sıkılır, moralim bozulur.		X
7	Yeni şeylere alışmam çok zaman alır.		X
8	Yaşıtlarımın arasında seviliyorum.	X	
9	Anne - babam duygularımı genellikle dikkate alır.	X	
10	Güçlükler karşısında kolayca pes ederim.		X
11	Ailemin benden beklentisi aşırı derecede fazla.		X
12	Genellikle olmak istediğim gibi davranamıyorum, yani “kendim olamıyorum”.		X
13	Hayatımdaki her şey karmakarışık.		X
14	Arkadaşlarım genellikle düşüncelerimi izlerler.	X	
15	Kendimi değersiz görüyorum.		X
16	Pek çok kere evden ayrılmayı, kaçmayı istemişimdir.		X
17	Okulda sıkça moralimin bozulduğunu hissediyorum.		X
18	Çoğu insan kadar güzel görünüşlü biri değilim.		X
19	Söyleyecek bir şeyim olduğunda, genellikle çekinmeden söylerim.	X	
20	Anne - babam beni anlıyor.	X	
21	İnsanların çoğu benden daha çok seviliyor.		X
22	Anne - babamın çoğu zaman beni sanki zorladıklarını hissediyorum.		X
23	Okulda çoğu zaman cesaretim kırılıyor.		X
24	Sık sık keşke başka birisi olsam diye arzularım.		X
25	Kendimi güvenilir biri olarak görmüyorum.		X

EK 3

EYSENCK KİŞİLİK ENVANTERİ

LÜTFEN HER SORUYU CEVAPLAYINIZ.	EVET	HAYIR
1. Bir çok değişik merakınız var mı?		
2. Her hangi bir şeyi yapmadan önce durup enine boyuna düşünür müsünüz ?		
3. Ruh haliniz sık sık inişler çıkışlar gösterir mi?		
4. Başkasının yaptığını bildiğiniz halde, hayatınızda hiçbir şey için övgü kabullendiğiniz oldu mu?		
5. Konuşkan bir insan mısınız?		
6. Borç içinde olmak sizi endişelendirir mi?		
7. Nedeni olmadığı halde kendinizi "tam anlamıyla bir hiç ve son derece mutsuz" hissettiğiniz oldu mu?		
8. Kendi payınızdan fazlasını almak için hiç açgözlülük ettiğiniz oldu mu?		
9. Geceleri evinizin kapısını, penceresini dikkatli bir şekilde kilitler misiniz?		
10. Oldukça canlı bir kimse misiniz?		
11. Bir çocuğu ya da bir hayvanı acı çekerken görmek sizi altüst eder mi?		
12. Yapmanız ya da söylemeniz gereken şeyler olduğundan sık sık endişe duyar mısınız?		
13. Bir şeyi yapacağınızı söylediğiniz zaman ortam ne kadar elverişsiz de olsa verdiğiniz sözü tutar mısınız?		
14. Paraşütle atlamaktan hoşlanır mısınız?		
15. Canlı bir toplantının genellikle kendinizi havasına kaptırır ve eğlenir miydiniz?		
16. Tedirgin bir kimse misiniz?		
17. Kendi suçunuz olduğunu bildiğiniz halde, bunu yapmaktan ötürü hiç başka birisini suçladığınız oldu mu?		
18. Yeni kimselerle tanışmaktan hoşlanır mısınız?		
19. Sigorta projelerinin iyi bir fikir olduğuna inanır mısınız?		
20. Duygularınız kolayca incinir mi?		
21. Bütün alışkanlıklarınız iyi ve arzu edilir cinsten midir?		
22. Sosyal olaylarda arka planda kalma eğiliminde misiniz?		
23. Garip ya da tehlikeli etkileri olabilecek uyuşturucuları kullanabilir misiniz?		
24. Sık sık "taştığınızı" hissedersiniz misiniz?		
25. (Bir toplu iğne ya da düğme olsa bile) hiç başkasına ait bir şeyi aldığınız oldu mu?		
26. Çok gezmeyi sever misiniz?		
27. Sevdiğiniz kimseleri üzmemekten hoşlanır mısınız?		
28. Sık sık suçluluk duygusundan rahatsız olur musunuz?		
29. Bazen hiçbir şey bilmediğiniz şeyler hakkında konuşur musunuz?		
30. Okumayı, insanlarla tanışmaya tercih eder misiniz?		
31. Size kötülük etmek isteyen düşmanlarınız var mı?		
32. Kendinize sinirli bir kimse der misiniz?		
33. Kaba davrandığınız zaman daima özür diler misiniz?		
34. Çok arkadaşınız var mı?	EVET	HAYIR

35. Bazen başkalarını gerçekten incitebilecek (zarar verecek) şakalardan hoşlanır mısınız?		
36. Endişe eden birisi misiniz?		
37. Çocukluğunuzda size söyleneni hiç itiraz etmeden hemen yapar mıydınız?		
38. Kendiniz için kaygısız diyebilir misiniz?		
39. Terbiyeli ve dürüst olmak sizin için çok önemli midir?		
40. Dehşet verici şeyler olabilir diye endişe eder misiniz?		
41. Başaksına ait bir şeyi hiç kırdığınız ya da kaybettiğiniz oldu mu?		
42. Yeni dostlar edinmek için genellikle ilk adımı siz mi atarsınız?		
43. İnsanlar size dertlerinden söz ettikleri zaman ne hissettiklerini kolayca anlayabilir misiniz?		
44. Kendinize gergin ya da "çok sinirli" bir insan diyebilir misiniz?		
45. Etrafta el altında kağıt sepeti bulunmadığı zaman lüzumsuz kağıtları yere atar mısınız?		
46. Başkalarıyla beraber olduğunuzda genellikle sessiz misiniz?		
47. Evliliğin modasının geçmiş olduğuna ve onsuz olunabileceğine inanıyor musunuz?		
48. Bazen kendinize karşı acıma duygusuna kapılır mısınız?		
49. Bazen azıcık böbürlenir misiniz?		
50. Sönük bir toplantıya kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?		
51. Dikkatli araba kullanan insanlar sizi rahatsız eder mi?		
52. Sağlığınız hakkında endişelenir misiniz?		
53. Herhangi bir kimse için hiç kötü ya da yakışsız şeyler söylediğiniz oldu mu?		
54. Arkadaşlarınıza şaka yapmaktan ya da komik şeyler anlatmaktan hoşlanır mısınız?		
55. Bir çok şeyin tadı (lezzeti) size aynı gelir mi?		
56. Bazen somurtur musunuz?		
57. Çocukluğunuzda hiç anne ya da babanıza karşı yüzsüzlük ettiğiniz oldu mu?		
58. İnsanlarla kaynaşmaktan hoşlanır mısınız?		
59. İşinizde hatalar olduğunu bilmek sizi endişelendirir mi?		
60. Uykusuzluk çekmekten şikayetçi misiniz?		
61. Yemekten önce daima temiz olmaya dikkat eder misiniz?		
62. İnsanlar sizinle konuşurken daima "bir hazır cevabınız bulunur" mu?		
63. Randevu yerinde vaktinden önce bulunmaktan hoşlanır mısınız*		
64. Sık sık sebepsiz yere kendinizi yorgun hisseder misiniz?		
65. Oyun oynarken hiç hile yaptınız mı?		
66. Çabuk hareketi gerektiren şeylerden hoşlanır mısınız?		
67. Anneniz iyi bir kadın mıdır (mıydı) ?		
68. Sık sık hayatın çok sıkıcı ve donuk olduğu duygusuna kapılır mısınız?		
69. Hiç kimseden yararlanmaya kalktığınız oldu mu?		
70. Sık sık zamanınızın el verdiğinden daha çok faaliyete katılır mısınız?		
71. Sizi aldatmaya çalışan pek çok insan var mı?		
72. Görünüşünüz için çok endişelenir misiniz?		
73. Hoşlanmadığınız insanlara karşı bile daima nazik ve terbiyeli misiniz?		
74. Sizce, insanlar geleceklerini güvence altına alabilmek için sigorta ve tasarruf işleriyle çok mu zaman harcamaktadırlar?		
75. Ölmüş olmayı hiç istediğiniz olmuş muydu?		
76. Ortaya çıkmayacağından kesinlikle emin olsanız, vergi öderken kesinlikle kaçamak yapar mıydınız?		
77. Bir toplantıyı hareketlendirebilir misiniz?	EVE T	HAYIR
78. İnsanlara karşı kabalık etmemeye çalışır mısınız?		

79. Utandırıcı bir deneyimin (yaşantının) ardından uzun süre endişelenir misiniz?		
80. Kendi bildiğinizi yapmak için hiç ısrar ettiğiniz oldu mu?		
81. Trene, otobüse sık sık son dakika mı yetişirsiniz?		
82. "Asabi olmaktan" şikayetçi misiniz?		
83. Birinin duygularını incitmek için kasıtlı olarak bir söz söylediğiniz hiç oldu mu?		
84. Birbirlerine zararsız şakalar yapan bir toplulukta bulunmaktan nefret eder misiniz?		
85. Sizin kabahatiniz olmadığı halde arkadaşlıklarınız kolayca bozulur mu?		
86. Sık sık kendinizi yalnız hisseder misiniz?		
87. Anlatacağınız şeyin her zaman önceden denemesini yapar mısınız?		
88. Bazen hayvanları tedirgin etmekten hoşlanır mısınız?		
89. Sizde yada yaptığınız işte hata bulunursa kolaylıkla kırılır mısınız?		
90. Hiç tehlikesi olmayan bir yaşam tarzı size çok mu sıkıcı gelir?		
91. Bir randevunuza ya da işinize hiç çok geç kaldığınız oldu mu?		
92. Etrafta fazla telaş ve heyecan olmasından hoşlanır mısınız?		
93. Başkalarının sizden korkmalarından hoşlanır mısınız?		
94. Bazen etrafınıza neşe ve enerji saçarken bazen de son derece cansız ve yavaş hareket eder misiniz?		
95. Bazen bugün yapmanız gereken şeyi ertesi güne bırakır mısınız?		
96. Başkaları sizi çok canlı ve hareketli mi görür?		
97. İnsanlar size çok yalan söyler mi?		
98. Bazı şeylere karşı alıngan mısınız?		
99. Yaptığınız hatayı her zaman kabul edebilir misiniz?		
100. Tuzağa yakalanmış bir hayvan için daima üzüntü duyar mısınız?		
101. Bu soruları cevaplamaktan rahatsız oldunuz mu?		

EK 4

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıdaki sorular hazırlanmakta olan bir araştırmaya aittir. Bu araştırmanın başarısı sizin vereceğiniz yanıtlara bağlıdır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için vereceğiniz yanıtlarda dürüst olmanızı rica ediyorum. Yanıtlarınız gizli tutulacaktır ve sadece araştırma amacıyla kullanılacaktır. Saygılarımla.

	Lütfen her soruyu cevaplayınız.	Evet	Hayır
1	Bir çok değişik merakınız var mı?		
2	Konuşkan bir insan mısınız?		
3	Oldukça canlı bir kimse misiniz?		
4	Canlı bir toplantının genellikle kendinizi havasına kaptırır ve eğlenir misiniz?		
5	Yeni kimselerle tanışmaktan hoşlanır mısınız?		
6	Sosyal olaylarda arka planda kalma eğiliminde misiniz?		
7	Çok gezmeyi sever misiniz?		
8	Okumayı, insanlarla tanışmaya tercih eder misiniz?		
9	Çok arkadaşınız var mı?		
10	Kendiniz için kaygısız diyebilir misiniz?		
11	Yeni dostlar edinmek için ilk adımı genellikle siz mi atarsınız?		
12	Başkalarıyla beraber olduğunuz zaman genellikle sessiz misiniz?		
13	Sönük bir toplantıya kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?		
14	Arkadaşlarınıza şaka yapmaktan ya da komik şeyler anlatmaktan hoşlanır mısınız?		
15	İnsanlarla kaynaşmaktan hoşlanır mısınız?		
16	İnsanlar sizinle konuşurken daima “bir hazır cevabınız” bulunur mu?		
17	Çabuk hareketi gerektiren şeylerden hoşlanır mısınız?		
18	Sık sık zamanınızın elverdiğinden daha çok faaliyete katılır mısınız?		
19	Bir toplantıyı hareketlendirebilir misiniz?		
20	Etrafta fazla telaş ve heyecan olmasından hoşlanır mısınız?		
21	Başkaları sizi çok canlı ve hareketli mi görür?		

NOT: Bu araştırmada Eysenck Kişilik Envanteri, Dışadönüklük Alt Testi kullanılmıştır.